

प्रदेश राजपत्र

प्रदेश नं. ३ प्रदेश सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ३) हेटौंडा, मकवानपुर, जेठ १३ गते, २०७६ साल (अतिरिक्ताङ्क ४

भाग १

प्रदेश सरकार

प्रदेश नं. ३, हेटौंडा

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको

सूचना

प्रदेश नं. ३ को प्रदेश सभाले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ।

संवत् २०७६ सालको ऐन नं. ३

प्रदेश सहकारी सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना: सहकारीका मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त अनुरूप छरिएर रहेको पूँजी, प्रविधि, प्रतिभा र सीपलाई एकीकृत गर्दै सम्बृद्धिको लागि उत्पादन र सेवा व्यवसायको माध्यमबाट सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विकास गर्न प्रदेश स्तरमा सहकारी संघ तथा संस्थाहरूको दर्ता, सञ्चालन तथा नियमन सम्बन्धी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, प्रदेश सभाले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम "प्रदेश सहकारी ऐन, २०७६" रहेको छ।
(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।
२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-
(क) "आन्तरिक कार्यविधि" भन्नाले सहकारी संस्थाले दफा २४ बमोजिम बनाएको आन्तरिक कार्यविधि सम्झनु पर्छ।
(ख) "कसूर" भन्नाले दफा ९९ बमोजिमको कसूर सम्झनु पर्छ।
(ग) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ।
(घ) "परिवार" भन्नाले सदस्यको पति वा पत्नी, छोरा, बुहारी, छोरी, बाबु, आमा, सौतेनी आमा, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री, र

आफूले पालन पोषण गर्नु पर्ने दाजु, भाउजु, भाइ, बुहारी र दिदी, बहिनी सम्झनु पर्छ।

तर सो शब्दले अंशबण्डा गरी वा मानो छुट्टिई आ-आफ्नो पेशा व्यवसाय गरी बसेको परिवारको सदस्यलाई जनाउने छैन।

- (ड) "प्रदेश" भन्नाले प्रदेश नं. ३ सम्झनु पर्छ।
- (च) "बचत" भन्नाले सदस्यले सहकारी संस्थामा जम्मा गरेको रकम सम्झनु पर्छ।
- (छ) "मन्त्रालय" भन्नाले सहकारी सम्बन्धी विषय हेर्ने प्रदेश सरकारको मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।
- (ज) "मुख्य कारोबार" भन्नाले संस्था वा संघले आफ्नो उद्देश्य अनुरूप सञ्चालन गरेको कारोबारमा व्यावसायिक र उत्पादनमूलक क्षेत्रमा कम्तीमा तीस प्रतिशतभन्दा बढी हिस्सा भएको कारोबार सम्झनु पर्छ।
- (झ) "रजिष्ट्रार" भन्नाले दफा ७३ बमोजिम तोकिएको रजिष्ट्रार सम्झनु पर्छ।
- (ञ) "लेखा सुपरीवेक्षण समिति" भन्नाले दफा ४४ बमोजिमको लेखा सुपरीवेक्षण समिति सम्झनु पर्छ।
- (ट) "विनियम" भन्नाले दफा २३ बमोजिम बनाएको विनियम सम्झनु पर्छ।
- (ठ) "शेयर" भन्नाले सहकारी संस्थाको शेयर पूँजीको विभाजित अंश सम्झनु पर्छ।

- (ड) "सञ्चालक" भन्नाले सञ्चालक समितिको सदस्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले समितिको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष लगायतलाई जनाउँछ।
- (ढ) "सदस्य" भन्नाले सहकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्त गरेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ।
- (ण) "समिति" भन्नाले दफा ३७ बमोजिमको सञ्चालक समिति सम्झनु पर्छ।
- (त) "सहकारी संस्था" भन्नाले यस ऐन बमोजिम दर्ता भएका सहकारी संस्था वा संघ सम्झनु पर्छ।
- (थ) "संघ" भन्नाले दफा ४, ५, ६, ७ र ८ बमोजिम गठन भई दफा १२ बमोजिम दर्ता भएका विषयगत र बहुउद्देशीय सहकारी संघ सम्झनु पर्छ।
- (द) "संस्था" भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठन भई दफा १२ बमोजिम दर्ता भएको विषयगत वा बहुउद्देशीय संस्था सम्झनु पर्छ।
- (ध) "संस्थाको व्यवसाय" भन्नाले संस्थाको विनियममा व्यवस्था भए बमोजिम सञ्चालन गरिएको व्यावसायिक कारोबार सम्झनु पर्छ।
- (न) "साधारण सभा" भन्नाले सहकारी संघ वा संस्थाको साधारण सभा सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद-२

सहकारी संस्थाको गठन तथा दर्ता

३. संस्थाको गठन: (१) सहकारी संस्थाको गठन गर्दा देहाय बमोजिम संख्या हुनु पर्नेछ:-

- (क) विषयगत वा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था गठन गर्दा कम्तीमा तीस जना नेपाली नागरिक,
- (ख) श्रमिक तथा यूवाहरुले सीप र श्रममा आधारित व्यवसाय गर्न चाहेमा त्यस्तो संस्थाको हकमा कम्तीमा पन्ध्र जना नेपाली नागरिक,
- (ग) महानगरपालिका र उपमहानगरपालिका क्षेत्रमा बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने संस्थाको हकमा कम्तीमा एकसय जना नेपाली नागरिक।

(२) यस दफा बमोजिम संस्था गठन गर्दा एक परिवार एक सदस्यका दरले उपदफा (१) मा उल्लिखित संख्या पुगेको हुनु पर्नेछ।

तर संस्था दर्ता भइसकेपछि एकै परिवारका एकभन्दा बढी व्यक्तिले सो संस्थाको सदस्यता लिन बाधा पर्ने छैन।

(३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह वा त्यस्ता सरकार वा तहको अनुदान वा स्वामित्वमा सञ्चालित विद्यालय, विश्वविद्यालय वा संगठित संस्थाबाट पारिश्रमिक पाउने पदमा बहाल रहेका कम्तीमा एक सयजना कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकहरुले आपसमा मिली प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको आफ्नो पेशागत संगठनका आधारमा सदस्यता, प्रतिनिधित्व र सेवा सञ्चालनमा तोकिए बमोजिमका शर्त बन्देजहरु पालना गर्ने गरी संस्था गठन गर्न सक्नेछन्।

तर एक सय जनाभन्दा कम सख्या रहेको एउटै कार्यालयमा कम्तीमा तीस जना कर्मचारी, शिक्षक वा प्राध्यापकहरुले आपसमा

मिली सदस्यता, प्रतिनिधित्व र सेवा सञ्चालनमा तोकिए बमोजिमका शर्त बन्देजहरु पालना गर्ने गरी संस्था गठन गर्न सक्नेछन्।

(४) उपदफा (३) बमोजिम गठन भएको संस्थामा पारिश्रमिक पाउने पदमा बहालवाला कर्मचारी कार्यकारी प्रमुख भई काम गर्न पाउने छैन।

४. **जिल्ला विषयगत सहकारी संघको गठन:** सहकारी व्यवसायको विकास, प्रवर्द्धन र बजारीकरण लगायतका कार्य गर्न दफा १२ बमोजिम दर्ता भई कार्यरत रहेका कम्तीमा तेह्र वटा संस्थाहरूले आपसमा मिली आफ्नो विषयको जिल्ला विषयगत सहकारी संघ गठन गर्न सक्नेछन्।

तर प्रदेश सरकारले "क" वर्ग भनी प्रदेश राजपत्रमा प्रकाशन गरी तोकेका दुर्गम क्षेत्रका जिल्लाहरूमा कम्तीमा पाँच वटा संस्थाहरू आपसमा मिली जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू गठन गर्न सक्नेछन्।

५. **जिल्ला सहकारी संघको गठन:** सहकारी व्यवसायको विकास, प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण लगायतका कार्यमा टेवा पुऱ्याउन दफा १२ बमोजिम दर्ता भएका कम्तीमा एक्काइस वटा संस्था वा जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू आपसमा मिली जिल्ला सहकारी संघ गठन गर्न सक्नेछन्।

तर,

- (१) प्रदेश सरकारले "क" वर्ग भनी प्रदेश राजपत्रमा प्रकाशन गरी तोकेका दुर्गम क्षेत्रका जिल्लाहरूमा कम्तीमा छ वटा संस्थाहरू आपसमा मिली जिल्ला सहकारी संघ गठन गर्न सक्नेछन्।

(२) यसरी संघ गठन गर्दा दर्ता भएका जिल्ला भरिका पचास प्रतिशतभन्दा बढी विषयगत सहकारी संघहरू समावेश गरिएको हुनु पर्नेछ।

६. प्रदेश विषयगत सहकारी संघको गठन: सहकारी व्यवसायको विकास, प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण लगायतका कार्यमा टेवा पुऱ्याउन दफा १२ बमोजिम दर्ता भएका कम्तीमा सात वटा जिल्लाका पच्चीस वटा विषयगत सहकारी संस्थाहरू वा जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू मिली आफ्नो विषयको प्रदेश विषयगत सहकारी संघ गठन गर्न सक्नेछन्।

तर यसरी संघ गठन गर्दा दर्ता भएका प्रदेशभरिका पचास प्रतिशतभन्दा बढी जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू समावेश गरिएको हुनु पर्नेछ। आफ्नो विषयको प्रदेश संघ गठन गर्दा छ वटा जिल्ला विषयगत संघ दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

७. प्रदेश सहकारी संघको गठन: सहकारी व्यवसायको विकास, प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण लगायतका कार्यमा टेवा पुऱ्याउन दफा १२ बमोजिम दर्ता भएका सातवटा जिल्लाका कम्तीमा पैँतीस वटा संस्थाहरू वा जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू वा जिल्ला सहकारी संघहरू वा प्रदेश विषयगत सहकारी संघहरू आपसमा मिली प्रदेश सहकारी संघको गठन गर्न सक्नेछन्।

तर यसरी संघ गठन गर्दा प्रदेशभरि दर्ता भएका जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू, जिल्ला सहकारी संघहरू र प्रदेश विषयगत सहकारी संघहरू प्रत्येकको पचास प्रतिशतभन्दा बढी संघहरू समावेश गरिएको हुनु पर्नेछ। प्रदेश सहकारी संघ गठन

दर्ता आफ्नो प्रदेशमा कम्तीमा सात वटा जिल्ला सहकारी संघ दर्ता भएको हुनु पर्नेछ।

८. विशिष्टीकृत सहकारी संघको गठन: (१) दफा १२ बमोजिम दर्ता भएका कम्तीमा पच्चीस वटा बहुउद्देश्यीय वा विषयगत संस्थाहरूले आपसमा मिली जलविद्युत आयोजना, आवासीय परियोजना, यातायात, प्राङ्गारीक तथा रासायनिक मल कारखाना, ठूला कृषि उपकरण, फलफूल उत्पादन तथा प्रशोधन, जडिबुटी प्रशोधन, चिनी उद्योग, शीत भण्डार, अस्पताल, शिक्षालय, प्राविधिक शिक्षालय, प्रयोगशाला, दुग्धजन्य प्रशोधन उद्योग, मासुजन्य उद्योग पशुपालन तथा कृषि फार्म, होटेल तथा रिसोर्ट, पर्यटन उद्योग तथा व्यवसाय जस्ता ठूला लगानी चाहिने उत्पादन कार्य गर्न वा सदस्यका साझा आवश्यकताका वस्तु वा सेवाको परिपूर्ति गर्न विशिष्टीकृत संघको गठन गर्न सक्नेछन्।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विशिष्टीकृत सहकारी संघको सञ्चालन सम्बन्धी प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ।

९. संघ गठन गर्न नसकिने: एक जिल्लामा एकै प्रकृतिको एकभन्दा बढी जिल्ला विषयगत सहकारी संघ वा जिल्ला सहकारी संघ, प्रदेशमा एकै प्रकृतिको एकभन्दा बढी प्रदेश विषयगत सहकारी संघ वा प्रदेश सहकारी संघ गठन गर्न सकिने छैन।
१०. दर्ता नगरी सहकारी संस्था सञ्चालन गर्न नहुने: यस ऐन बमोजिम दर्ता नगरी सहकारी संस्था सञ्चालन गर्न हुँदैन।
११. दर्ताको लागि दरखास्त दिनु पर्ने: (१) यस ऐन बमोजिम गठन हुने देहाय बमोजिमका सहकारी संस्थाले दर्ताका लागि रजिष्ट्रार समक्ष अनुसूची-१ को ढाँचामा दरखास्त दिनु पर्नेछ:-

- (क) एक स्थानीय तहभन्दा बढी कार्यक्षेत्र भएका सहकारी संस्थाहरू,
- (ख) जिल्ला विषयगत सहकारी संघ,
- (ग) जिल्ला सहकारी संघ,
- (घ) प्रदेश विषयगत सहकारी संघ,
- (ङ) प्रदेश सहकारी संघ,
- (च) एक स्थानीय तहभन्दा बढी कार्यक्षेत्र भएका प्रदेश विशिष्टीकृत सहकारी संघ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको दरखास्त साथ देहाय बमोजिमका कागजातहरू संलग्न गर्नु पर्नेछः-

- (क) सहकारी संस्थाको प्रस्तावित विनियम,
- (ख) सहकारी संस्थाको भावी योजना र कार्यक्रम प्रतिवेदन,
- (ग) सदस्यले लिन स्वीकार गरेको शेयर संख्या र शेयर रकमको विवरण,
- (घ) तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण।

१२. दर्ता गर्नु पर्ने: (१) दफा ११ को उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त दरखास्त सहितका कागजातहरू छानबिन गर्दा देहाय बमोजिम भएको पाइएमा रजिष्ट्रारले दरखास्त परेको मितिले तीस दिन भित्र त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गरी अनुसूची-२ को ढाँचामा दर्ता प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ :-

- (क) दरखास्त साथ पेश भएको विनियम यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम रहेको,

- (ख) प्रस्तावित सहकारी संस्था सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त अनुरूप सञ्चालन हुन सक्ने आधार रहेको,
- (ग) सहकारी संस्था समुदायमा आधारित एवं सदस्य केन्द्रीत भई सञ्चालन र नियन्त्रण हुन सक्ने स्पष्ट आधार रहेको,
- (घ) खण्ड (ख) र (ग) मा उल्लिखित विषयका आधारहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छानबिन गर्दा प्रस्तावित सहकारी संस्थाको विनियम संशोधन गर्नुपर्ने देखिएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो संशोधन गर्नुपर्ने व्यहोरा खुलाई दरखास्त प्राप्त भएको मितिले एक महिना भित्र निवेदकलाई सूचना दिनु पर्नेछ।

(३) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका एकभन्दा बढी स्थानीय तह वा जिल्ला कार्यक्षेत्र रही एक प्रदेश तहसम्म कार्यक्षेत्र कायम गरिएका सहकारी संस्था यसै ऐन बमोजिम दर्ता भएको मानिनेछ।

(४) यो ऐन प्रारम्भ भएको छ महिनाभित्र उपदफा (३) बमोजिमका संस्थाले यस ऐन बमोजिमको प्रावधान पूरा गरी रजिष्ट्रार समक्ष आफ्नो दर्ता प्रमाणपत्र र अन्य विवरण (लेखा परीक्षण प्रतिवेदन सहितको साधारण सभाको प्रतिवेदन) पेश गरी अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ।

(५) सहकारी संस्थाले दर्ता भएपछि सम्बन्धित प्रदेश सहकारी संघ, प्रदेश विषयगत सहकारी संघ, जिल्ला सहकारी संघ तथा सहकारी बैंकको सदस्यता लिन सक्नेछ।

(६) दर्ता भएको छ महिनाभित्र आफ्नो जिल्ला विषयगत संघमा अनिवार्य सदस्यता लिनु पर्नेछ।

१३. दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्ने: (१) दफा १२ को उपदफा (१) मा उल्लिखित अवस्था नभएमा, सोही दफा बमोजिम विनियम संशोधनको लागि सूचना पाएको मितिले तीस दिन भित्र सूचनामा उल्लेख भए बमोजिम हुने गरी विनियम संशोधन नगरेमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गरेकोमा रजिष्ट्रारले कारण खुलाई सात दिन भित्र सो को जानकारी सम्बन्धित निवेदकलाई दिनु पर्नेछ।

१४. सहकारी संस्था संगठित संस्था हुने: (१) सहकारी संस्था एक अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित सङ्गठित संस्था हुनेछ।

(२) सहकारी संस्थाको एउटा छुट्टै छाप र लोगो हुनेछ।

(३) सहकारी संस्थाले यस ऐनको अधिनमा रही व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न र बेच बिखन गर्न सक्नेछ।

(४) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजूर गर्न र सो उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजूर लाग्न सक्नेछ।

(५) सहकारी संस्थाले व्यक्ति सरह करार गर्न सक्नेछ।

१५. सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र: (१) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत यस प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका संस्थाहरूको कार्यक्षेत्र यसै ऐन बमोजिम कायम भएको मानिनेछ। कार्यक्षेत्र विस्तार सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(२) यो ऐन प्रारम्भ भएपछि उपदफा (१) बमोजिमका संस्थाहरूले एक वर्ष भित्र देहायका विवरण सहित रजिष्ट्रार समक्ष कार्य सञ्चालन प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ:-

(क) मौजुदा कार्यक्षेत्रको प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र वडा अनुसारको सदस्यता विस्तारको अवस्था,

(ख) मौजुदा कार्यक्षेत्रको प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र वडा अनुसारको व्यावसायिक सेवा सञ्चालनको अवस्था, र

(ग) तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण।

(३) दर्ता हुँदाका बखत एक स्थानीय तहभित्र कार्यक्षेत्र कायम गरी सञ्चालन गरेका सहकारी संस्थाले यस ऐन बमोजिम कार्यक्षेत्र विस्तार गरी एक स्थानीय तह वा जिल्ला भन्दा बढी र प्रदेश भित्र कार्यक्षेत्र कायम गर्न सक्नेछन्।

(४) प्रदेशभन्दा बाहिर कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न चाहने संस्थाको हकमा आवश्यकताका आधारमा प्रदेश मन्त्रालयले नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्नेछ।

(५) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जलविद्युत, शिक्षा, भाषा, साहित्य, संस्कृति, स्वास्थ्य सेवा, सार्वजनिक यातायात, सञ्चार, कृषि वा वनजन्य पैदावारको उत्पादन, सञ्चय वा प्रशोधन, दुग्ध उद्योग, मासुजन्य उद्योग

पशुपालन तथा कृषि फार्म, होटेल तथा रिसोर्ट, पर्यटन उद्योग तथा व्यवसाय जस्ता व्यावसायिक क्षेत्र एवं सदस्यहरूको सहभागिताका दृष्टिले संस्था दर्ता गर्दाका बखत नै फराकिलो कार्यक्षेत्र आवश्यक पर्ने देखिएमा त्यस्ता संस्थाको कार्यक्षेत्र एक स्थानीय तह वा जिल्ला वा एकभन्दा बढी जिल्ला वा प्रदेशभर कायम रहने गरी दर्ता गर्न सकिनेछ।

(६) उपदफा (२) बमोजिम कार्य सञ्चालन प्रतिवेदन पेश भएपछि रजिष्ट्रारले सम्बन्धित सहकारी संस्थालाई देहाय बमोजिम कार्यक्षेत्र पुनःनिर्धारण गर्न निर्देशन दिन सक्नेछ :-

(क) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको सदस्यता विस्तार नभएको वा तोकिएको संख्याभन्दा कम सदस्य भएको वा भौगोलिक निरन्तरता नभएको जिल्ला, स्थानीय तह र वडा झिकी कार्यक्षेत्र घटाउने,

(ख) उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिम कुनै व्यावसायिक सेवा सञ्चालन भएको नदेखिएमा त्यस्तो जिल्ला, स्थानीय तह र वडा कार्यक्षेत्र घटाउने,

(ग) संस्थाको सञ्चालन खर्च धान्न सक्ने गरी व्यावसायिक कार्यकुशलता बढाउन र संस्था सञ्चालनमा सदस्यको सहभागिता लोकतान्त्रिक नियन्त्रण कायम राख्न अतिरिक्त जिल्ला, स्थानीय तह वा वडा हटाई उपयुक्त कार्यक्षेत्र कायम राख्ने,

(घ) व्यावसायिक एवं प्रवर्द्धनात्मक सेवाका लागि जिल्ला वा प्रदेश विषयगत सहकारी संघ वा जिल्ला वा प्रदेश सहकारी संघको सदस्यताको प्राप्तीलाई सहज तुल्याउन अतिरिक्त जिल्ला, स्थानीय तह वा वडा हटाई उपयुक्त कार्यक्षेत्र कायम राख्ने।

(७) उपदफा (६) बमोजिम रजिष्ट्रारले निर्देशन दिएकोमा सहकारी संस्थाले एक वर्षभित्र विनियम संशोधन गरी आफ्नो कार्यक्षेत्र पुनःनिर्धारण गर्नु पर्नेछ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम सम्बन्धित सहकारी संस्थाले तोकिएको अवधिभित्र आफ्नो कार्यक्षेत्र पुनःनिर्धारण नगरेमा रजिष्ट्रारले सहकारी सम्बन्धी प्रचलित कानूनको अधिनमा रही त्यस्तो सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र तीन महिना भित्र पुनःनिर्धारण गर्नेछ।

(९) उपदफा (८) बमोजिम रजिष्ट्रारले कार्यक्षेत्र पुनः निर्धारण गरिदिएकोमा चित्त नबुझ्ने सहकारी संस्थाले कार्यक्षेत्र पुनः निर्धारणको जानकारी पाएको मितिले पैंतीस दिन भित्र मन्त्रालय समक्ष पुनरावलोकनका लागि निवेदन दिन सक्नेछ।

(१०) उपदफा (९) बमोजिम प्राप्त निवेदनमा मन्त्रालयले साठी दिनभित्र पुनरावलोकन गरिसक्नु पर्नेछ।

(११) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सहकारी संस्थाले स्वेच्छिक रूपमा जुनसुकै समयमा कार्यक्षेत्र घटाउने गरी पुनःनिर्धारण गर्न विनियम संशोधन गर्न सक्नेछ।

(१२) कार्यक्षेत्रको विस्तार तथा कार्यक्षेत्रको पुनःनिर्धारण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१६. जानकारी दिनु पर्ने: एक स्थानीय तहभन्दा बढी कार्यक्षेत्र वा एक जिल्लाभन्दा बढी कार्यक्षेत्र कायम राखी दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका सहकारी संस्थाहरूले सेवा सञ्चालन गर्दा सञ्चालित सेवाको विवरण सहित रजिष्टारलाई जानकारी दिनु पर्नेछ।

१७. सहकारी संस्थाको वर्गीकरण: सहकारी संस्थाको वर्गीकरण अनुसूची-३ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ।

१८. कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्ने: (१) दफा १२ बमोजिम दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गरे पछि संस्था वा संघले दफा २१ बमोजिमको उद्देश्य प्राप्तिका लागि यस ऐन र विनियमको अधिनमा रही आवश्यक कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(२) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्था वा संघले उपदफा (१) बमोजिम कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न छुट्टै संस्था दर्ता गर्नु पर्ने छैन।

तर त्यस्तो कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न प्रचलित कानून बमोजिम अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र लिनु पर्ने रहेछ भने सो बमोजिम अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र लिएर मात्र कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी अनुमतिपत्र, स्वीकृति वा इजाजतपत्र लिनको लागि सहकारी संस्थाले दिएको आवेदनलाई सम्बन्धित निकायले प्राथमिकतामा राखी प्रचलित कानून बमोजिमको कारबाही गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम संस्था वा संघले प्रचलित कानून बमोजिम अनुमतिपत्र स्वीकृति वा इजाजतपत्र प्राप्त गरेमा पन्ध्र दिनभित्र सोको जानकारी रजिष्ट्रारलाई दिनु पर्नेछ।

(४) दुई वा दुईभन्दा बढी संस्था वा संघले वा सरकारी (स्थानीय, प्रदेश र संघीय) तह, व्यक्ति र निजी (कम्पनीहरू) समेतको संयुक्त वा साझेदारीमा आफ्नो उत्पादन, प्रशोधन वा सेवाको बजारीकरणको लागि यस ऐनको अधीनमा रही आवश्यक कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछन्।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(६) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्था वा संघले उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालन गर्ने कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजनाको उत्पादन सहकारी ब्राण्डमा बिक्री बितरण गर्न सक्नेछन्।

तर प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायबाट त्यस्तो ब्राण्ड प्राप्तिको स्वीकृति लिनु पर्ने रहेछ भने सो बमोजिम स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

(७) संस्था वा संघले उत्पादन गरेको वस्तुहरूको उत्पत्तिको प्रमाणपत्र जारी गर्ने प्रक्रिया र आधार प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

१९. दायित्व सीमित हुने: (१) सहकारी संस्थाको कारोबारको सम्बन्धमा सदस्यको दायित्व निजले खरिद गरेको वा खरिद गर्न

स्वीकार गरेको शेयरको अधिकतम रकमसम्म मात्र सीमित रहनेछ।

(२) सहकारी संस्थाको नाममा "सहकारी" र नामको अन्त्यमा "लिमिटेड" भन्ने शब्द राख्नु पर्नेछ।

२०. सहकारीका मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त पालना गर्नु पर्ने: सहकारी संस्थाको गठन तथा सञ्चालन गर्दा सहकारीका मूल्य, मान्यता र सिद्धान्तको पालना गर्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-३

संस्था वा संघको उद्देश्य तथा कार्य

२१. संस्था वा संघको उद्देश्य: कार्यक्षेत्रमा आधारित र सदस्य केन्द्रित भई आफ्ना सदस्यहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक उन्नयन गर्नु संस्था वा संघको मुख्य उद्देश्य हुनेछ।
२२. संस्था वा संघको कार्य: संस्था वा संघका कार्यहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् :-

- (क) सहकारीका सिद्धान्त, मूल्य र मान्यताहरूको पालना गर्ने, गराउने,
- (ख) सदस्य र आफ्नो व्यवसायको हित प्रवर्द्धन तथा सो को बजारीकरण गर्ने, गराउने,
- (ग) सदस्यलाई शिक्षा, सूचना र तालिम प्रदान गर्ने,
- (घ) संस्थाले गर्ने उत्पादन तथा सेवाको मापदण्ड निर्धारण गरी गुणस्तर सुधार, आर्थिक स्थायित्व र जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- (ङ) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागू गर्ने,

- (च) संस्था वा संघको व्यावसायिक प्रवर्द्धन तथा विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने,
- (छ) मन्त्रालय तथा रजिष्ट्रारको निर्देशन पालना गर्ने, गराउने,
- (ज) सदस्य संस्था वा संघमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने, गराउने,
- (झ) संस्था वा संघको बीचको पारस्परिक सहयोग अभिवृद्धि गर्ने, गराउने,
- (ञ) विनियममा उल्लिखित कार्यहरू गर्ने।

परिच्छेद-४

विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि

२३. विनियम बनाउनु पर्ने: (१) सहकारी संस्थाले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली, निर्देशिका, मापदण्ड र कार्यविधिको अधिनमा रही आफ्नो कार्य सञ्चालनको लागि विनियम बनाउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विनियम रजिष्ट्रारबाट स्वीकृत भए पछि लागू हुनेछ।

२४. आन्तरिक कार्यविधि बनाउन सक्ने: (१) सहकारी संस्थाले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली, निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधि र विनियमको अधिनमा रही आवश्यकता अनुसार आफ्नो आन्तरिक कार्यविधि बनाउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको आन्तरिक कार्यविधि सम्बन्धित संस्थाको साधारण सभाले स्वीकृत गरेपछि लागू हुनेछ।

२५. विनियम र आन्तरिक कार्यविधिमा संशोधन: (१) सहकारी संस्थाको साधारण सभाको कूल सदस्य संख्याको बहुमतबाट विनियम र आन्तरिक कार्यविधि संशोधन हुन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम संशोधन भएको विनियम रजिष्ट्रारबाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ। साधारण सभाले संशोधन गरेको विनियम स्वीकृतिको लागि पेश गरेको मितिले एक महिनाभित्र स्वीकृत गर्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-५

सदस्यता

२६. संस्थाको सदस्यता: (१) सोह वर्ष उमेर पूरा गरेका देहाय बमोजिमका नेपाली नागरिकहरू संस्थाको सदस्य हुन सक्नेछन्:-

- (क) संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्र बसोबास गरिरहेको वा आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने स्थानीय निकाय वा तहमा व्यवसाय दर्ता गरी व्यावसायिक कार्य गरेको,
- (ख) संस्थाको शेयर खरिद गरेको,
- (ग) संस्थाको विनियममा उल्लिखित शर्तहरू निर्वाह गर्न मञ्जुर गरेको,
- (घ) संस्थाको जिम्मेवारी निर्वाह गर्न मञ्जुर भएको,
- (ङ) संस्थाले गरेको कारोबारसँग प्रतिस्पर्धा हुने गरी कारोबार नगरेको।

(२) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रदेश सरकारका निकायहरू, स्थानीय तहका साथै संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्रका सहकारी विद्यालय र सामुदायिक विद्यालय, गुठी,

स्थानीय क्लब, स्थानीय तहमा गठन भएका उपभोक्ता समिति/समूहहरू, निजी फर्म वा कम्पनीहरू संस्थाको सदस्य हुन बाधा पर्ने छैन।

(३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै सहकारी संस्थाले अर्को कुनै सहकारी संस्थाको सदस्यता लिने सम्बन्धी व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ।

२७. सदस्यता प्राप्त गर्न निवेदन दिनु पर्ने: (१) संस्थाको सदस्यता लिन चाहने सम्बन्धित व्यक्तिले निवेदन दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेको मितिले पन्ध्र दिन भित्र समितिले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियमको अधिनमा रही सदस्यता प्रदान गर्ने वा नगर्ने निर्णय गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निर्णय गर्दा समितिले सदस्यता प्रदान नगर्ने निर्णय गरेमा सो को कारण खोली सात दिन भित्र निवेदकलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम जानकारी पाएको मितिले तीस दिन भित्र सम्बन्धित व्यक्तिले त्यस्तो संस्था उपर रजिष्ट्रारसमक्ष उजुर गर्न सक्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त उजुरी छानबिन गर्दा निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नु पर्ने देखिएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गर्नको लागि सम्बन्धित संस्थालाई आदेश दिन सक्नेछ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम कुनै आदेश प्राप्त भएमा सो आदेश प्राप्त गरेको सात दिन भित्र सम्बन्धित संस्थाले

निवेदकलाई सदस्यता प्रदान गरी सोको जानकारी रजिष्ट्रारलाई दिनु पर्नेछ।

२८. सदस्य हुन नपाउने: कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिका एकभन्दा बढी संस्थाको सदस्य हुन पाउने छैन।

तर यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै व्यक्ति एकै प्रकृतिको एकभन्दा बढी संस्थाको सदस्य रहेको भए यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र कुनै एक संस्थाको मात्र सदस्यता कायम राख्नु पर्नेछ।

२९. सदस्य हुन सक्ने: (१) दफा ४ बमोजिमको जिल्ला विषयगत सहकारी संघमा जिल्ला भित्रका विषयगत संस्थाहरू सदस्य हुन सक्नेछन्।

(२) दफा ५ बमोजिमको जिल्ला सहकारी संघमा जिल्ला भित्रका संस्था र जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू सदस्य हुन सक्नेछन्।

(३) दफा ६ बमोजिमको प्रदेश विषयगत सहकारी संघमा प्रदेश भित्रका विषयगत संस्था र जिल्ला विषयगत सहकारी संघहरू सदस्य हुन सक्नेछन्।

(४) दफा ७ बमोजिमको प्रदेश सहकारी संघमा प्रदेशभित्रका संस्था, जिल्ला विषयगत सहकारी संघ, जिल्ला सहकारी संघ र प्रदेश विषयगत सहकारी संघ सदस्य हुन सक्नेछन्।

(५) यस दफा बमोजिम सदस्यता लिने सम्बन्धी प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३०. सदस्यताको समाप्ति: (१) कुनै सदस्यको सदस्यता देहायको अवस्थामा समाप्त हुनेछ :-

- (क) सदस्यता त्याग गरेमा,
- (ख) वार्षिक साधारण सभामा बिना सूचना लगातार तीन पटकसम्म अनुपस्थित भएमा,
- (ग) यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियमको बारम्बार उल्लंघन गरेमा,
- (घ) दफा २६ बमोजिमको योग्यता नभएमा।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै सदस्यले संस्थाबाट प्राप्त वा भुक्तान गर्नु पर्ने कुनै रकम भएमा सो फरफारक नभएसम्म वा निजले लिएको ऋण तिर्नु पर्ने कुनै दायित्व वा अन्य कुनै सदस्यको तर्फबाट धितो वा जमानत बसेकोमा सोको दायित्व फरफारक नभएसम्म निजको सदस्यता समाप्त हुने छैन।

(३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि साधारण सभा बोलाउने निर्णय भइसकेपछि साधारण सभा सम्पन्न नभएसम्म कसैलाई पनि सदस्यताबाट हटाउन सकिने छैन।

३१. **सुविधा प्राप्त गर्न नसक्ने:** कुनै सदस्यले सहकारी संस्थालाई तिर्नु पर्ने कुनै दायित्व निर्धारित समयभित्र नतिरेमा वा यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम बमोजिम सचेत गराउँदा गराउँदै पनि सदस्यले पालन गर्नु पर्ने प्रावधान तीन पटकसम्म उल्लंघन गरेमा त्यस्तो सदस्यले अन्य सदस्य सरहको सुविधा प्राप्त गर्न सक्ने छैन।

परिच्छेद-६

साधारण सभा, समिति तथा लेखा सुपरीवेक्षण समिति

३२. **साधारण सभा:** (१) सहकारी संस्थाको सर्वोच्च अंगको रूपमा साधारण सभा रहनेछ।

(२) सहकारी संस्थाका सबै सदस्यहरू साधारण सभाका सदस्य हुनेछन्।

(३) सहकारी संस्थाको साधारण सभा देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) प्रारम्भिक साधारण सभा,

(ख) वार्षिक साधारण सभा,

(ग) विशेष साधारण सभा।

३३. **प्रारम्भिक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार:** प्रारम्भिक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) प्रारम्भिक साधारण सभा हुने अघिल्लो दिनसम्मको काम कारवाही र आर्थिक कारोबारको जानकारी लिने,

(ख) चालू आर्थिक वर्षको लागि वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने,

(ग) प्रतिवेदन तथा वित्तीय विवरण अनुमोदन गर्ने,

(घ) विनियममा उल्लेख भए बमोजिम समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको निर्वाचन गर्ने,

(ङ) आन्तरिक कार्यविधि पारित गर्ने,

(च) लेखा परीक्षकको नियुक्ति र निजको पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने,

- (छ) विनियममा तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने।
३४. वार्षिक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार: वार्षिक साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-
- (क) वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने,
 - (ख) वार्षिक लेखा परीक्षण प्रतिवेदन पारित गर्ने,
 - (ग) समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको विघटन तथा निर्वाचन गर्ने,
 - (घ) सञ्चालक वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्यलाई पदबाट हटाउन सक्ने,
 - (ङ) समिति र लेखा सुपरीवेक्षण समितिको वार्षिक प्रतिवेदन पारित गर्ने,
 - (च) विनियम संशोधन तथा आन्तरिक कार्यविधि पारित गर्ने,
 - (छ) लेखा परीक्षकको नियुक्ति र निजको पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने,
 - (ज) संस्था एकीकरण वा विघटन सम्बन्धी निर्णय गर्ने,
 - (झ) पारिश्रमिक लगायतका सुविधा तोक्ने,
 - (ञ) ऋण तथा अनुदान प्राप्त गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने,
 - (ट) सदस्यको दायित्व मिनाहा दिने,
 - (ठ) समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने,
 - (ड) कार्यालय प्रयोजनको लागि घर जग्गा खरीद विक्री सम्बन्धी निर्णय गर्ने,
 - (ढ) विनियममा तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने।

३५. साधारण सभाको बैठक: (१) समितिले सहकारी संस्था दर्ता भएको मितिले तीन महिनाभित्र प्रारम्भिक साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ।

(२) समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले छ महिनाभित्र वार्षिक साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ।

(३) समितिले देहायको अवस्थामा विशेष साधारण सभा बोलाउन पर्नेछ:-

(क) दफा ४५ को उपदफा (१) को खण्ड (छ) बमोजिम लेखा सुपरीवेक्षण समितिको सिफारिसमा,

(ख) कुनै सञ्चालकले विशेष साधारण सभा बोलाउन पेश गरेको प्रस्ताव समितिद्वारा पारित भएमा,

(ग) समितिले कुनै खास कामको लागि विशेष साधारण सभा बोलाउने निर्णय गरेमा,

(घ) विशेष साधारण सभा बोलाउनु पर्ने कारण खुलाई पन्ध्र प्रतिशत सदस्यले समिति समक्ष निवेदन दिएमा,

(ङ) दफा ३६ को उपदफा (१) बमोजिम रजिष्ट्रारले निर्देशन दिएमा,

(च) दफा ३८ को उपदफा (२) बमोजिम रजिष्ट्रारले आदेश दिएमा।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्थाको सञ्चालक वा व्यवस्थापकबाट आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरी संस्था सञ्चालनमा समस्या उत्पन्न भएको अवस्थामा

रजिष्ट्रारलाई जानकारी दिई साधारण सदस्यहरूमध्येबाट बहुमत सदस्य उपस्थित भई विशेष साधारण सभा गर्न सकिनेछ।

(५) एक हजार वा सोभन्दा बढी सदस्य भएको संस्थाले साधारण सभा बोलाउँदा समान कार्यसूचीमा तोकिए बमोजिम सदस्य संख्याको आधारमा स्थानीय तह वा वडा वा तोकिएको क्षेत्रमा तोकिएको संख्यामा सञ्चालक सदस्यहरूलाई पठाई प्रतिनिधि चयन गर्ने र प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिको सभाले अन्तिम निर्णय गर्नेछ।

३६. विशेष साधारण सभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्ने: (१) कुनै सहकारी संस्थाको निरीक्षण वा सुपरीवेक्षण गर्दा वा कसैको उजुरी परी छानबिन गर्दा देहायको अवस्था देखिन आएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो सहकारी संस्थाको समितिलाई साधारण सभा बोलाउन निर्देशन दिन सक्नेछ:-

- (क) सहकारीको मूल्य, मान्यता तथा सिद्धान्त विपरीत कार्य गरेमा,
- (ख) यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि विपरीतको कार्य गरेमा,
- (ग) रजिष्ट्रारले दिएको निर्देशनको बारम्बार उल्लंघन गरेमा,
- (घ) दफा ३८ को उपदफा (२) बमोजिम रजिष्ट्रारले आदेश दिएमा।

(२) उपदफा (१) बमोजिम साधारण सभा बोलाउन निर्देशन प्राप्त भएमा समितिले सो निर्देशन प्राप्त भएको मितिले

एक्काइस दिन भित्र साधारण सभाको बैठक बोलाउनु पर्नेछ र साधारण सभाको बैठकमा उजुरी वा निरीक्षणका क्रममा देखिएका विषयमा छलफल गरी सोको प्रतिवेदन रजिष्ट्रारसमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा उल्लिखित अवधिभित्र समितिले साधारण सभा नबोलाएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो साधारण सभा बोलाउन सक्नेछ।

(४) सहकारी संस्थाको साधारण सभाको लागि गणपूरक संख्या तत्काल कायम रहेको सदस्य सङ्ख्याको कम्तीमा बहुमत हुनु पर्नेछ।

तर पहिलो पटक बोलाइएको साधारण सभामा गणपूरक संख्या नपुगेमा त्यसको सात दिन भित्र दोस्रो पटक साधारण सभा बोलाउनु पर्नेछ। यसरी दोस्रो पटक बोलाइएको साधारण सभामा एक तिहाई साधारण सदस्यहरूको उपस्थिति भएमा साधारण सभाको गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ।

३७. सञ्चालक समिति: (१) सहकारी संस्थामा साधारण सभाबाट निर्वाचित एक सञ्चालक समिति रहनेछ। सञ्चालक समितिमा एउटै व्यक्ति अध्यक्ष पदमा लगातार दुई पटकभन्दा बढी बहाल हुन पाउने छैन।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा उपलब्ध भएसम्म कम्तीमा तेत्तीस प्रतिशत महिला सदस्यको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ।

(३) एउटै परिवारको एकभन्दा बढी सदस्य एकै अवधिमा सञ्चालक तथा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको पदमा उम्मेदवार बन्न र निर्वाचित हुन सक्ने छैन।

(४) कुनै सहकारी संस्थाको सञ्चालक सोही संस्थाको कर्मचारी वा आफ्नो संस्थाले सदस्यता लिएको सहकारी संघ वा बैंक बाहेक अर्को कुनै संस्थाको सञ्चालक बन्न पाउने छैन।

तर संघ वा संस्थाको सञ्चालक समितिमध्येबाट एकजना कार्यकारी बन्न बाधा पर्ने छैन।

(५) कुनै व्यक्ति एकै समयमा एकमात्र सहकारी संस्थाको सञ्चालक हुन सक्नेछ।

तर विशिष्टीकृत संघको हकमा यो व्यवस्था लागू हुने छैन।

(६) यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि कुनै व्यक्ति एकभन्दा बढी सहकारी संस्थाको सञ्चालक वा सोही वा अर्को सहकारी संस्थाको कर्मचारी भएकोमा यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र कुनै एक सहकारी संस्थाको मात्र सञ्चालक वा कर्मचारी रहनु पर्नेछ।

(७) कुनै तल्लो तहको सहकारी संघको सञ्चालक माथिल्लो तहको संघमा निर्वाचित भएमा तल्लो तहको सहकारी संघको सञ्चालक तत्काल छोडनु पर्नेछ।

(८) समिति र लेखा सुपरीवेक्षण समितिको कार्यावधि चार वर्षको हुनेछ।

(९) संघीय मन्त्री, प्रदेश मन्त्री, जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख र उपप्रमुख, महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र वडा

अध्यक्ष तथा गाउँपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्ष पदमा रहेको व्यक्ति सहकारी संस्थाको सञ्चालक समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिमा निर्वाचित वा मनोनीत हुने छैन।

(१०) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत संघीय मन्त्री, प्रदेश मन्त्री, जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख र उपप्रमुख, महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र वडा अध्यक्ष तथा गाउँपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष पदमा रहेको व्यक्ति सहकारी संस्थाको सञ्चालक समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिमा निर्वाचित वा मनोनीत भएको भएमा यो ऐन प्रारम्भ भएपछि तत्काल आफ्नो पदबाट राजीनामा दिनु पर्नेछ।

(११) सहकारी संस्थाको दर्ता तथा नियमन गर्नको लागि स्थापित प्रदेश सरकारको सम्बन्धित मन्त्रालय वा स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारीहरूले सहकारी संस्थाको सञ्चालक समितिमा निर्वाचित हुन पाउने छैन। यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत त्यस्तो निकायमा कार्यरत कर्मचारी सहकारी संस्थाको सञ्चालक समितिमा निर्वाचित भएको भएमा यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले तत्काल सञ्चालक समितिको पदबाट राजीनामा दिनु पर्नेछ।

(१२) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था सहकारी संस्थाको विनियममा तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३८. समितिको निर्वाचन: (१) समितिले आफ्नो कार्यावधि समाप्त हुनु अगावै अर्को समितिको निर्वाचन गराउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएको जानकारी प्राप्त भएमा त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएको मितिले तीन

महिनाभित्र समितिको निर्वाचन गराउन रजिष्ट्रारले सम्बन्धित समितिलाई आदेश दिन सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम रजिष्ट्रारले आदेश दिएकोमा सम्बन्धित समितिले सो आदेश बमोजिमको समयवाधि भित्र समितिको निर्वाचन गराई रजिष्ट्रारलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम समितिको निर्वाचन नगराएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो सहकारी संस्था सदस्य रहेको माथिल्लो संघ भए सो संघको प्रतिनिधि समेतलाई सहभागी गराई समितिको निर्वाचन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्ने, गराउनेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम निर्वाचन लगायत कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु सम्बन्धित समितिका पदाधिकारीहरूको कर्तव्य हुनेछ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम कार्य गर्दा, गराउँदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित सहकारी संस्थाले व्यहोर्नु पर्नेछ।

(७) यस दफा बमोजिम समितिको अर्को निर्वाचन नभएसम्मको लागि समितिले विनियममा व्यवस्था भए बमोजिम आफ्नो कार्य सञ्चालन गर्नेछ।

३९. **समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:** यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) सहकारीका मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त बमोजिम सहकारी संस्थाको सञ्चालन गर्ने,
- (ख) आर्थिक तथा प्रशासकीय कार्य गर्ने, गराउने,

- (ग) प्रारम्भिक साधारण सभा, वार्षिक साधारण सभा तथा विशेष साधारण सभा बोलाउने,
- (घ) साधारण सभाका निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (ङ) सहकारी संस्थाको नीति, योजना, बजेट तथा वार्षिक कार्यक्रमको तर्जुमा गरी साधारण सभा समक्ष पेश गर्ने,
- (च) सहकारी संस्थाको सदस्यता प्रदान गर्ने तथा सदस्यताबाट हटाउने,
- (छ) शेयर नामसारी तथा फिर्ता सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- (ज) सम्बन्धित संघको सदस्यता लिने,
- (झ) विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधि तयार गरी साधारण सभामा पेश गर्ने,
- (ञ) सहकारी संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्र संस्थाको कारोबार र व्यवसायको हित प्रवर्द्धनको लागि आवश्यक कार्य गर्ने, गराउने,
- (ट) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने।

४०. सञ्चालक पदमा बहाल नरहने: देहायको कुनै अवस्थामा सञ्चालक आफ्नो पदमा बहाल रहन सक्ने छैन:-

- (क) निजले दिएको राजीनामा स्वीकृत भएमा,
- (ख) निजलाई दफा ४१ को उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालकबाट हटाउने निर्णय भएमा,
- (ग) विशिष्टीकृत सहकारी संस्था बाहेक निज अर्को सहकारी संस्थाको सञ्चालक रहेको प्रमाणित भएमा,

(घ) निज सोही वा अर्को सहकारी संस्थाको कर्मचारी रहेको प्रमाणित भएमा,

तर दफा ३७ को उपदफा (४) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा लेखिएको कुरामा सोही बमोजिम हुनेछ।

(ङ) विशिष्टीकृत सहकारी संस्था बाहेक निज सोही वा अर्को सहकारी संस्थाको लेखा सुपरीवेक्षण समितिको पदमा रहेको प्रमाणित भएमा,

(च) निजको मृत्यु भएमा।

४१. सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्ने: (१) साधारण सभाले बहुमतको निर्णयबाट देहायको अवस्थामा कुनै सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्नेछः-

(क) आर्थिक हिनामिना गरी सम्बन्धित सहकारी संस्थालाई हानि नोक्सानी पुऱ्याएमा,

(ख) अनाधिकृत तवरले सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कारोबार सम्बन्धी विषयको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,

(ग) सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कारोबार र व्यवसायसँग प्रतिस्पर्धा हुने गरी समान प्रकृतिको कारोबार वा व्यवसाय गरेमा,

(घ) सम्बन्धित सहकारी संस्थाको अहित हुने कुनै कार्य गरेमा,

(ड) निज शारीरिक वा मानसिक रूपमा काम गर्न असक्षम रहेको मान्यता प्राप्त चिकित्सकले प्रमाणित गरेमा ,

(च) कुनै सञ्चालकमा यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियममा उल्लिखित योग्यता नरहेमा ।

(२) कुनै सञ्चालकलाई समितिको पदबाट हटाउने निर्णय गर्नु अघि त्यस्तो सञ्चालकलाई साधारण सभासमक्ष सफाई पेश गर्ने मनासिव माफिकको मौका दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको अवधिभित्र कुनै सञ्चालकले सफाई पेश नगरेमा वा निजले पेश गरेको सफाई सन्तोषजनक नभएमा साधारण सभाले त्यस्तो सञ्चालकलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम सञ्चालकको पदबाट हटाइएको सदस्य समितिको आगामी निर्वाचनमा उम्मेदवार बन्न पाउने छैन ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम कुनै सञ्चालक पदबाट हटेमा त्यस्तो पदमा साधारण सभाले बाँकी अवधिको लागि अर्को सञ्चालकको निर्वाचन गर्नेछ ।

४२. निजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुन नहुने: (१) सञ्चालकले आफ्नो निजी स्वार्थ समावेश भएको निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुनु हुँदैन ।

(२) सञ्चालकले आफूलाई मात्र व्यक्तिगत फाइदा हुने गरी सहकारी संस्थामा कुनै कार्य गर्न, गराउन हुँदैन ।

(३) कुनै सञ्चालकले उपदफा (१) को विपरीत हुने गरी वा आफ्नो अधिकार क्षेत्रभन्दा बाहिर गई कुनै काम कारबाही गरे वा गराएमा त्यस्तो काम कारबाहीप्रति त्यस्तो सञ्चालक व्यक्तिगत रूपमा उत्तरदायी हुनेछ र त्यस्तो काम कारबाहीबाट सहकारी संस्था, सदस्य वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई हानि नोक्सानी हुन गएको रहेछ भने त्यस्तो हानि नोक्सानी निजबाट असूल उपर गरिनेछ।

४३. समितिको विघटन: (१) साधारण सभाले देहायको अवस्थामा समितिको विघटन गर्न सक्नेछ:-

- (क) समितिको बदनियतपूर्ण कार्यबाट सहकारी संस्थाको कारोबार जोखिममा परेमा,
- (ख) सहकारी संस्थाले तिर्नु पर्ने दायित्व तोकिएको समयभित्र भुक्तान गर्न नसकेमा,
- (ग) विनियममा उल्लिखित उद्देश्य र कार्य विपरीतको काम गरेमा,
- (घ) समितिले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा नगरेमा,
- (ङ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीमा उल्लिखित शर्त वा रजिष्ट्रारले दिएको निर्देशनको बारम्बार उल्लंघन गरेमा।

(२) उपदफा (१) बमोजिम समिति विघटन भएमा साधारण सभाले नयाँ समितिको निर्वाचन गर्नेछ।

(३) समितिले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम रजिष्ट्रारले दिएको निर्देशन पालना नगरेमा वा दफा ३६ को उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको प्रतिवेदन समेतको आधारमा रजिष्ट्रारले समितिलाई उजुरी वा निरीक्षणको क्रममा

देखिएका विषयवस्तुको गाम्भीर्यताको आधारमा बढीमा छ महिनाको समय दिई सुधार गर्ने मौका दिन सक्नेछ र त्यस्तो समयावधि भित्र पनि सुधार नगरेमा त्यस्तो समिति विघटन गर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम समिति विघटन भएमा त्यसरी विघटन गरिएको मितिले तीन महिना भित्रमा अर्को समितिको निर्वाचन सम्पन्न गराउन र त्यस्तो निर्वाचन नभएसम्म सहकारी संस्थाको दैनिक कार्य सञ्चालन गर्न रजिष्ट्रारले तोकिए बमोजिमको एक तदर्थ समिति गठन गर्नु पर्नेछ।

(५) यस दफा बमोजिम अर्को समितिको निर्वाचन गराउँदा लागेको सम्पूर्ण खर्च सम्बन्धित सहकारी संस्थाले व्यहोर्नेछ।

४४. लेखा सुपरीवेक्षण समितिको गठन: (१) सहकारी संस्थामा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सुदृढ गर्न तोकिए बमोजिमको योग्यता पुगेका शेयर सदस्यहरूबाट एकजना संयोजक र उपलब्ध भएसम्म कम्तीमा एक जना महिला सहित दुईजना सदस्यहरू रहने गरी साधारण सभाले निर्वाचनबाट लेखा सुपरीवेक्षण समिति गठन गर्नेछ।

(२) एउटै परिवारको एकभन्दा बढी व्यक्ति एकै अवधिमा एउटै सहकारी संस्थाको सञ्चालक वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्य पदमा उम्मेदवार बन्न र निर्वाचित हुन सक्ने छैन।

४५. लेखा सुपरीवेक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) लेखा सुपरीवेक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) प्रत्येक चौमासिकमा सहकारी संस्थाको आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्ने, गराउने,
- (ख) आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्दा लेखापरीक्षणका आधारभूत सिद्धान्तको पालना गर्ने, गराउने,
- (ग) वित्तीय तथा आर्थिक कारोबारको निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने,
- (घ) समितिको काम कारबाहीको नियमित सुपरीवेक्षण गर्ने र समितिलाई आवश्यक सुझाव दिने,
- (ङ) साधारण सभाको निर्देशन, निर्णय तथा समितिका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने,
- (च) लेखा सम्बन्धी प्रतिवेदन र समितिको काम कारबाहीको सुपरीवेक्षण सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन साधारण सभा समक्ष पेश गर्ने,
- (छ) आफूले पटक पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन नभएको कारणबाट कुनै सहकारी संस्थाको हितमा प्रतिकूल असर परेमा वा त्यस्तो संस्थाको नगद वा जिन्सी सम्पत्तिको व्यापक रूपमा हिनामिना वा अनियमितता भएको वा संस्था गम्भीर आर्थिक संकटमा पर्न लागेकोमा सो को कारण खुलाई विशेष साधारण सभा बोलाउन समिति समक्ष सिफारिस गर्ने,

(ज) आवश्यक परेमा आन्तरिक लेखा परीक्षक नियुक्तिका लागि तीन जनाको नाम सञ्चालक समितिमा सिफारिस गर्ने।

(२) लेखा सुपरीवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्य सहकारी संस्थाको दैनिक आर्थिक प्रशासनिक कार्यमा सहभागी हुन पाउने छैन।

परिच्छेद-७

बचत तथा ऋण परिचालन

४६. सदस्य केन्द्रित भई बचत तथा ऋणको कारोबार गर्नु पर्ने: (१) सहकारी संस्थाले आफ्ना सदस्यहरूको मात्र बचत स्वीकार गर्न, सो को परिचालन गर्न र सदस्यलाई मात्र ऋण प्रदान गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्ने गरी दर्ता भएको संस्था बाहेक अन्य विषयगत वा बहुउद्देश्यीय संस्थाले बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार गर्न पाउने छैन।

तर यो ऐन प्रारम्भ हुनु अघि त्यस्तो कारोबार गर्दै आएको भए ती संस्थाले दुइ वर्ष भित्रमा बचत तथा ऋणको मुख्य कारोबार नहुने गरी दर्ता हुँदाका बखतमा उल्लेख गरिएको मुख्य कारोबार गर्नु पर्नेछ।

(३) सहकारी संस्थाले सदस्यलाई प्रदान गर्ने ऋणमा बढीमा सेवा शुल्क एक प्रतिशत र नवीकरण शुल्क शून्य दशमलव दुई पाँच प्रतिशतसम्म लिन सक्नेछ।

(४) बचत र ऋणको व्याजदर बीचको अन्तर छ प्रतिशतभन्दा बढी हुने छैन।

(५) सहकारी संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने व्याजलाई मूल ऋणमा पूँजीकृत गरी सोको आधारमा व्याज लगाउन पाइने छैन।

(६) सहकारी संस्थाले बचत रकम सदस्यबीच ऋण लगानी, नेपाल सरकारले जारी गरेको ऋणपत्र वा नेपाल राष्ट्र बैंकले जारी गरेको ट्रेजरी बिल खरीद गर्न बाहेक अचल सम्पत्ति खरीद, पूर्वाधार निर्माण, कारोबारमा लगानी, फर्म वा कम्पनी वा कुनै बैंकको (सहकारी बैंक बाहेक) शेयर खरीद वा अन्य कुनै प्रयोजनमा उपयोग गर्नु हुँदैन।

तर सहकारी संस्थाले शेयर रकम र संस्थागत कोषको रकम सरकार, निजी क्षेत्र र स्थानीय तहले समेत एकलै वा साझेदारीमा उत्पादनमूलक क्षेत्र, प्रशोधन, भण्डारण, भवन तथा उपकरणमा लगानी गर्न बाधा पर्ने छैन।

(७) बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाले सदस्यबीच ऋण लगानी गर्दा कुल ऋण लगानीको साठी प्रतिशत उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्नु पर्नेछ।

(८) सहकारी संस्थाले प्राथमिक पूँजी कोषको पन्ध्र गुणासम्म बचत संकलन गर्न सक्नेछ।

स्पष्टीकरण: यस उपदफाको प्रयोजनको लागि "प्राथमिक पूँजी कोष" भन्नाले शेयर पूँजी र जगेडा कोष सम्झनु पर्छ।

४७. सन्दर्भ व्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था: सहकारी बचत तथा ऋणको सन्दर्भ व्याजदर सम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ।
४८. व्यक्तिगत बचतको सीमा: संस्थामा सदस्यको व्यक्तिगत बचतको सीमा सम्बन्धित संस्थाको विनियममा तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-८

आर्थिक स्रोत परिचालन

४९. शेयर बिक्री तथा फिर्ता सम्बन्धी व्यवस्था: (१) सहकारी संस्थाले आफ्नो सदस्यलाई शेयर बिक्री गर्न सक्नेछ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सहकारी संस्थाले एकै सदस्यलाई आफ्नो कूल शेयर पूँजीको बीस प्रतिशतभन्दा बढी हुने गरी शेयर बिक्री गर्न सक्ने छैन।
- तर नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको संस्था वा निकायको हकमा यो बन्देज लागू हुने छैन।
- (३) सहकारी संस्थाको शेयरको अङ्कित मूल्य प्रति शेयर एक सय रुपैयाँ हुनेछ।
- (४) सहकारी संस्थाको शेयर पूँजी विनियममा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ।
- (५) सहकारी संस्थाले खुला बजारमा शेयर बिक्री गर्न पाउने छैन।
- (६) सहकारी संस्थाको मूलधनको रूपमा रहेको कुनै सदस्यको शेयर सोही सहकारी संस्थाको ऋण वा दायित्व बाहेक अन्य कुनै ऋण वा दायित्व बापत लिलाम बिक्री गरिने छैन।

५०. रकम फिर्ता तथा खाता सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) कुनै सदस्यले सहकारी संस्थाको सदस्यता त्यागी रकम फिर्ता लिन चाहेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व भुक्तान गरेको मितिले एक महिना भित्र निजको बाँकी रकम तोकिए बमोजिम निजलाई फिर्ता गर्नु पर्नेछ।

तर एकै पटकमा धेरै संख्यामा शेयर रकम फिर्ता माग गरेमा समितिले संस्थाको आर्थिक अवस्था समेतलाई मध्यनजर गरेर समय सीमा तोकी रकम फिर्ता गर्न सक्नेछ। यसरी गरिएको निर्णय साधारण सभाबाट अनिवार्य रूपमा अनुमोदन गर्नु पर्नेछ।

(२) कुनै सदस्यले सहकारी संस्थामा जम्मा गरेको बचत फिर्ता माग गरेमा निजको कुनै दायित्व भए त्यस्तो दायित्व कट्टा गरी बाँकी रकम तोकिए बमोजिम निजलाई फिर्ता गर्नु पर्नेछ।

(३) सहकारी संस्थाले सबै प्रकारका बचत खाताहरू सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

५१. ऋण वा अनुदान लिन सक्ने: (१) सहकारी संस्थाले बैंक वा वित्तीय संस्था वा अन्य निकायबाट ऋण वा अनुदान लिन वा त्यस्तो निकायसँग साझेदारीमा काम गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विदेशी बैंक वा निकायबाट ऋण वा अनुदान लिनु अघि प्रदेश सरकारको सिफारिसमा सहकारी सम्बन्धी प्रचलित संघीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारको स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

५२. नेपाल सरकारको सुरक्षण प्राप्त गर्न सक्ने: (१) सहकारी संस्थाले विदेशी बैंक वा निकायसँग लिने ऋणमा सुरक्षण प्राप्त गर्नु पर्ने

भएमा त्यसको लागि प्रदेश सरकार मार्फत संघीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारको स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षण प्रदान गर्दा नेपाल सरकारले आवश्यक शर्त तोक्न सक्नेछ।

परिच्छेद-९

सहकारी संस्थाको कोष

५३. सहकारी संस्थाको कोष: (१) सहकारी संस्थाको कोषमा देहाय बमोजिमको रकम रहनेछ:-

- (क) शेयर बिक्रीबाट प्राप्त रकम,
- (ख) बचतको रूपमा प्राप्त रकम,
- (ग) ऋणको रूपमा प्राप्त रकम,
- (घ) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (ङ) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (च) स्थानीय सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (छ) विदेशी सरकार वा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाबाट प्राप्त अनुदान वा सहायताको रकम,
- (ज) व्याज तथा व्यावसायिक कार्यबाट आर्जित रकम,
- (झ) सदस्यता शुल्क,
- (ञ) सहकारी संस्थाको नाममा प्राप्त हुने अन्य रकम।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (छ) बमोजिमको रकम प्राप्त गर्नु अघि नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको सहमति लिनु पर्नेछ।

५४. जगेडा कोष: (१) सहकारी संस्थामा एक जगेडा कोष रहनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहाय बमोजिमका रकम रहने छन्:-

(क) आर्थिक वर्षको खूद मुनाफा रकमको कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम,

(ख) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम मध्ये समितिले तोके बमोजिमको रकम।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको रकम अविभाज्य हुनेछ।

५५. संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष: (१) सहकारी संस्थामा एक संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष रहनेछ।

(२) दफा ५४ बमोजिमको जगेडा कोषमा सो दफाको उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिमको रकम छुट्याई बाँकी रहेको रकमको कम्तीमा पच्चीस प्रतिशत रकम उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा वार्षिक रूपमा जम्मा गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको रकम सदस्यले गरेको संघीय कानूनमा तोकिए बमोजिमको वार्षिक कारोबारको आधारमा सम्बन्धित सदस्यलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

५६. सहकारी प्रवर्द्धन कोष: (१) सहकारी संस्थाले सहकारी व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नको लागि दफा ५४ को उपदफा (२) को खण्ड (क) बमोजिम जगेडा कोषमा रकम छुट्याई बाँकी रहेको रकमको शून्य दशमलव पाँच प्रतिशतले हुन आउने रकम संघीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिमको सहकारी प्रवर्द्धन कोषमा वार्षिक रूपमा जम्मा गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको प्रयोग संधीय कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ।

५७. अन्य कोष सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस परिच्छेदमा अन्यत्र उल्लिखित कोषका अतिरिक्त सहकारी संस्थामा सहकारी शिक्षा कोष, शेयर लाभांश कोष लगायत तोकिए बमोजिमका अन्य कोषहरू रहन सक्नेछन्।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको रकम सो कोषको उद्देश्य पूर्तिका लागि विनियममा तोकिए बमोजिम प्रयोग गर्न सकिनेछ।

तर शेयर लाभांशको रकम सदस्यको शेयर पूँजीको अठार प्रतिशतभन्दा बढी हुने छैन।

परिच्छेद-१०

अभिलेख र सूचना

५८. अभिलेख राख्नु पर्ने: (१) सहकारी संस्थाले साधारण सभा, समिति तथा लेखा सुपरीवेक्षण समितिका बैठकका निर्णय तथा काम कारबाहीको अद्यावधिक अभिलेख सुरक्षित साथ राख्नु पर्नेछ।

(२) सहकारी संस्थाले आफूले गरेको सम्पूर्ण कारोबारहरूको लेखाको अभिलेख तथा अन्य आवश्यक अभिलेखहरू तोकिए बमोजिम सुरक्षित साथ राख्नु पर्नेछ।

(३) अभिलेख राख्ने कार्यका लागि विद्युतीय सूचना प्रविधिको प्रयोग प्राथमिकताका साथ गर्नु पर्नेछ।

५९. विवरण उपलब्ध गराउनु पर्ने: (१) सहकारी संस्थाले प्रत्येक वर्ष देहायका विवरणहरू सहितको प्रतिवेदन तोकिएको समय भित्र रजिष्ट्रारसमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ:-

- (क) कारोबारको चौमासिक र वार्षिक प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण प्रतिवेदन,
- (ख) वार्षिक कार्यक्रम, नीति तथा योजना,
- (ग) खूद बचत सम्बन्धी नीति तथा योजना,
- (घ) सञ्चालकको नाम तथा बाँकी अवधिको सूची,
- (ङ) साधारण सभाको बैठक सम्बन्धी जानकारी,
- (च) शेयर सदस्य संख्या र शेयरपूँजी,
- (छ) सञ्चालक वा सदस्यले लिएको ऋण तिर्न बाँकी रहेको रकम,
- (ज) रजिष्ट्रारले समय समयमा तोकिएका अन्य विवरण।

(२) रजिष्ट्रारले उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त विवरण सहितको प्रतिवेदन एकमुष्ट रूपमा तोकिएको समय भित्र प्रदेश सरकारको सहकारी हेर्ने मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ।

परिच्छेद-११

लेखा र लेखापरीक्षण

६०. कारोबारको लेखा: सहकारी संस्थाको कारोबारको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालीमा आधारित र कारोबारको यथार्थ स्थिति स्पष्ट रूपमा देखिने गरी प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार प्राप्त निकायले लागू गरेको लेखामान (एकाउन्टिङ स्ट्याण्डर्ड) र यस ऐन बमोजिम पालना गर्नु पर्ने अन्य शर्त तथा व्यवस्था बमोजिम राख्नु पर्नेछ।
६१. लेखापरीक्षण: (१) सहकारी संस्थाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण सो आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना

भिन्न प्रचलित कानून बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकद्वारा गराउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि भित्र कुनै सहकारी संस्थाले लेखापरीक्षण नगराएको पाइएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो सहकारी संस्थाको लेखा परीक्षण इजाजत-पत्र प्राप्त लेखापरीक्षकबाट गराउन सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम लेखापरीक्षण गराउँदा लेखापरीक्षकलाई दिनु पर्ने पारिश्रमिक लगायतको रकम सम्बन्धित सहकारी संस्थाले व्यहोर्नेछ।

(४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम लेखापरीक्षकले गरेको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन अनुमोदनको लागि साधारण सभा समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम पेश भएको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन साधारण सभाबाट अनुमोदन हुन नसकेमा पुनः लेखापरीक्षणको लागि साधारण सभाले दफा ६२ को अधिनमा रही अर्को लेखापरीक्षक नियुक्त गर्नेछ।

६२. लेखापरीक्षकको नियुक्ति: (१) सहकारी संस्थाको लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्य गर्न प्रचलित कानून बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त लेखापरीक्षकहरू मध्येबाट साधारण सभाले एकजना लेखापरीक्षक र एकजना बैकल्पिक लेखापरीक्षक नियुक्ति गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम नियुक्त लेखापरीक्षकको पारिश्रमिक तथा सुविधा साधारण सभाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम लेखापरीक्षक नियुक्त गर्दा एउटै व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीलाई लगातार तीन आर्थिक वर्षभन्दा बढी हुने गरी नियुक्त गर्न सकिने छैन।

६३. लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन नसक्ने: (१) देहायका व्यक्ति लेखापरीक्षकमा नियुक्त हुन सक्ने छैन :-

- (क) सहकारी संस्थाको सञ्चालक,
- (ख) सम्बन्धित सहकारी संस्थाको सदस्य,
- (ग) सहकारी संस्थाको नियमित पारिश्रमिक पाउने गरी नियुक्त सल्लाहकार वा कर्मचारी,
- (घ) लेखापरीक्षण सम्बन्धी कसूरमा सजाय पाएको तीन वर्षको अवधि भुक्तान नभएको,
- (ङ) दामासाहीमा परेको,
- (च) भ्रष्टाचार, ठगी वा नैतिक पतन हुने अन्य फौजदारी कसूरमा सजाय पाएको पाँच वर्ष भुक्तान नभएको,
- (छ) दफा ६२ को उपदफा (३) बमोजिमको व्यक्ति, फर्म वा कम्पनी,
- (ज) सम्बन्धित सहकारी संस्था वा संघसँग स्वार्थ बाझिएको व्यक्ति,
- (झ) नेपाल सरकारको तलब भत्ता खाने व्यक्ति।

(२) लेखापरीक्षकले आफू नियुक्त हुनुअघि उपदफा (१) बमोजिम अयोग्य नभएको कुरा सहकारी संस्थालाई लिखित रूपमा अनुसूची-४ को ढाँचामा जानकारी गराउनु पर्नेछ।

(३) कुनै लेखापरीक्षक आफ्नो कार्यकाल समाप्त नहुँदै कुनै सहकारी संस्थाको लेखापरीक्षण गर्न अयोग्य भएमा वा सहकारी संस्थाको लेखापरीक्षकको पदमा कायम रहन नसक्ने स्थिति उत्पन्न भएमा निजले तत्काल राजीनामा दिनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम राजीनामा दिएमा सम्बन्धित सहकारी संस्थाको सञ्चालक समितिले दफा ६२ बमोजिमको वैकल्पिक लेखा परीक्षकलाई लेखापरीक्षकको रूपमा नियुक्ति गर्नु पर्नेछ।

(५) वैकल्पिक लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण हुन नसकेमा सञ्चालक समितिको निर्णयबाट नयाँ लेखापरीक्षक नियुक्ति गरी आगामी साधारणसभाबाट अनुमोदन गराउनु पर्नेछ।

(६) यस दफाको प्रतिकूल हुने गरी नियुक्त भएको लेखापरीक्षकले गरेको लेखापरीक्षण मान्य हुने छैन।

परिच्छेद-१२

ऋण असुली तथा बाँकी बक्यौता

६४. ऋण असूल गर्ने: (१) कुनै सदस्यले सहकारी संस्थासँग गरेको ऋण सम्झौता वा शर्त कबुलियतको पालना नगरेमा, लिखतको भाखा भित्र ऋणको सावौं, व्याज हर्जाना चुक्ता नगरेमा वा ऋण लिएको रकम सम्बन्धित काममा नलगाई हिनामिना गरेको देखिएमा त्यस्तो सदस्यले ऋण लिँदा राखेको धितोलाई सम्बन्धित सहकारी संस्थाले लिलाम बिक्री गरी वा अन्य कुनै व्यवस्था गरी आफ्नो साँवा, व्याज र हर्जाना असूल उपर गर्न सक्नेछ।

(२) धितो नराखी व्यक्तिगत जमानी वा सामूहिक जमानीमा ऋण दिएको भए ऋणीको वैक खाता रोक्का राखी वा

निजको वा परिवारको नाममा रहेको अचल सम्पति रोक्का राखी साँवा, व्याज र हर्जाना असूल उपर गर्न सकिनेछ र सोको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

(३) कुनै सदस्यले सहकारी संस्थामा राखेको धितो कुनै किसिमले कसैलाई हक हस्तान्तरण गरेमा वा त्यस्तो धितोको मूल्य घट्न गएमा त्यस्तो ऋणीलाई निश्चित म्याद दिई थप धितो सुरक्षण राख्न लगाउन सकिनेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम ऋणीले थप धितो नराखेमा वा उपदफा (१) वा (२) बमोजिमको धितोबाट पनि साँवा, व्याज र हर्जानाको रकम असूल उपर हुन नसकेमा त्यस्तो ऋणीको हक लाग्ने अन्य जायजेथाबाट पनि साँवा, व्याज र हर्जाना असूल उपर गर्न गराउन सकिनेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम साँवा, व्याज र हर्जाना असूल उपर गर्दा लागेको खर्चको रकम तथा असूलउपर भएको साँवा, व्याज र हर्जानाको रकम कट्टा गरी बाँकी रहन आएको रकम सम्बन्धित ऋणीलाई फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

(६) यस दफा बमोजिम कुनै सहकारी संस्थाले ऋणीको धितो वा अन्य जायजेथा लिलाम बिक्री गर्दा लिलाम सकार्ने व्यक्तिको नाममा सो धितो वा जायजेथा प्रचलित कानून बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गर्नको लागि सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाउनेछ र सम्बन्धित कार्यालयले पनि सोही बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गरी सोको जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।

(७) यस दफा बमोजिम धितो राखेको सम्पत्ति लिलाम बिक्री गर्दा कसैले सकार नगरेमा त्यस्तो सम्पत्ति सम्बन्धित सहकारी संस्था आफैँले सकार गर्न सक्नेछ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम आफैँले सकार गरेमा त्यस्तो सम्पत्ति सम्बन्धित सहकारी संस्थाको नाममा रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गर्न सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाउनेछ र त्यसरी लेखी आएमा सम्बन्धित कार्यालयले सोही बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज गरी दिनु पर्नेछ।

(९) ऋण असुली सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

६५. **बाँकी बक्यौता असूल उपर गर्ने:** दफा ६४ बमोजिम असूल उपर हुन नसकेमा त्यस्तो रकम र सोको व्याज समेत रजिष्ट्रारले त्यस्तो व्यक्तिको जायजथाबाट असूल उपर गरिदिन सक्नेछ।

६६. **रोक्का राख्न लेखी पठाउने:** (१) सहकारी संस्थाले दफा ६४ र ६५ को प्रयोजनको लागि कुनै व्यक्तिको खाता, जायजथाको स्वामित्व हस्तान्तरण, नामसारी वा बिक्री गर्न नपाउने गरी रोक्का राख्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम रोक्काको लागि लेखी आएमा सम्बन्धित निकायले प्रचलित कानून बमोजिम त्यस्तो व्यक्तिको खाता, जायजथाको स्वामित्व हस्तान्तरण, नामसारी वा बिक्री गर्न नपाउने गरी रोक्का राख्नेछ।

६७. **अग्राधिकार रहने:** कुनै व्यक्तिले सहकारी संस्थालाई तिर्नु पर्ने ऋण वा अन्य कुनै दायित्व नतिरेमा त्यस्तो व्यक्तिको जायजथामा नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको हक दाबी भए

त्यसको लागि रकम छुट्याई बाँकी रहन आएको रकममा सहकारी संस्थाको अग्राधिकार रहनेछ।

६८. कारबाही गर्न बाधा नपर्ने: कुनै सहकारी संस्थाले ऋण असुली गर्ने सम्बन्धमा कुनै व्यक्ति वा सहकारी संस्था उपर चलाएको कुनै कारबाहीका कारणबाट त्यस्तो व्यक्ति वा संस्था उपर यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिमको कुनै कसूरमा कारबाही चलाउन रोक लगाएको मानिने छैन।

परिच्छेद-१३

एकीकरण, विभाजन, विघटन तथा दर्ता खारेज

६९. एकीकरण तथा विभाजन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस ऐनको अधिनमा रही दुई वा दुईभन्दा बढी सहकारी संस्थाहरू एक आपसमा गाभी एकीकरण गर्न वा एक सहकारी संस्थालाई भौगोलिक कार्यक्षेत्रको आधारमा दुई वा दुईभन्दा बढी सहकारी संस्थामा विभाजन गर्न सकिनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम एकीकरण वा विभाजन गर्दा सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कुल कायम रहेका सदस्य संख्याको बहुमतबाट निर्णय गर्नु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम एकीकरण वा विभाजन गर्ने निर्णय गर्दा एकीकरण वा विभाजनका शर्त र कार्यविधि समेत खुलाउनु पर्नेछ।

(४) एकीकरण वा विभाजन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

७०. विघटन र दर्ता खारेज: (१) कुनै सहकारी संस्थामा देहायको अवस्था रहेमा साधारण सभाको तत्काल कायम रहेका दुई तिहाइ

बहुमतको निर्णयबाट त्यस्तो सहकारी संस्थाको विघटन र दर्ता खारेज गर्ने निर्णय गरी स्वीकृतिका लागि समितिले रजिष्ट्रारसमक्ष निवेदन दिन सक्नेछः-

(क) विनियममा उल्लिखित उद्देश्य तथा कार्य हासिल गर्न सम्भव नभएमा,

(ख) सदस्यको हित गर्न नसक्ने भएमा।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त निवेदन छानबिन गर्दा त्यस्तो सहकारी संस्थाको विघटन गर्न उपयुक्त देखिएमा रजिष्ट्रारले दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि रजिष्ट्रारले देहायको अवस्थामा सहकारी संस्थाको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछः-

(क) लगातार दुई वर्षसम्म कुनै कारोबार नगरी निष्क्रिय रहेको पाइएमा,

(ख) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली विपरीतको कार्य बारम्बार गरेमा,

(ग) विनियममा उल्लिखित उद्देश्य विपरीत कार्य गरेमा,

(घ) सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त विपरीत कार्य गरेमा।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम दर्ता खारेज गर्नु अघि रजिष्ट्रारले त्यस्तो सहकारी संस्थालाई सुनुवाईको लागि पन्ध्र दिनको समय दिनु पर्नेछ।

(५) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम सहकारी संस्थाको दर्ता खारेज भएमा त्यस्तो सहकारी संस्था विघटन भएको मानिनेछ।

(६) उपदफा (२) वा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि रजिष्ट्रारले प्रदेश सरकारले तोकेको सीमाभन्दा बढी रकम अनुदान प्राप्त गरेको संस्था वा संघको दर्ता खारेज गर्नु अघि मन्त्रालयको स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

(७) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम कुनै सहकारी संस्था वा संघको दर्ता खारेजी भएमा त्यस्तो संस्था वा संघको दर्ता प्रमाणपत्र स्वतः रद्द भएको मानिनेछ।

७१. लिक्विडेटको नियुक्ति: (१) दफा ७० बमोजिम कुनै सहकारी संस्थाको दर्ता खारेज भएमा रजिष्ट्रारले लिक्विडेटर नियुक्त गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सहकारी सम्बन्धी प्रचलित संघीय कानून र प्रदेश कानूनमा तोकिएको परिमाणसम्मको सम्पत्ति भएको सहकारी संस्थाको हकमा रजिष्ट्रारले कुनै अधिकृतस्तरको कर्मचारीलाई लिक्विडेटर नियुक्ति गर्न सक्नेछ।

(३) लिक्विडेसन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

७२. लिक्विडेशन पछिको सम्पत्तिको उपयोग: कुनै सहकारी संस्थाको लिक्विडेशन पश्चात् सबै दायित्व भुक्तान गरी बाँकी रहन गएको सम्पत्तिको उपयोग तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-१४

रजिष्ट्रार

७३. रजिष्ट्रार: (१) यस ऐन अन्तर्गत सहकारी संस्थाको दर्ता, नियमन लगायतका अन्य सम्पूर्ण कार्य सम्पादन गर्न रजिष्ट्रारको रूपमा स्वीकृत दरबन्दी बमोजिम सहकारी हेर्ने सहकारी महाशाखाको प्रमुख रहनेछ।

(२) रजिष्ट्रारलाई कार्य सम्पादनमा सहयोग गर्न चाहिने आवश्यक कर्मचारी मन्त्रालयले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

७४. रजिष्ट्रारको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) यस ऐनमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त रजिष्ट्रारको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम रजिष्ट्रारलाई प्राप्त अधिकार मध्ये केही अधिकार आफू मातहतको अधिकृतस्तरको कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ।

परिच्छेद-१५

अनुगमन तथा निरीक्षण

७५. अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने: (१) रजिष्ट्रारले सहकारी संस्थाको आर्थिक कारोबारको जुनसुकै बखत अनुगमन, निरीक्षण तथा हिसाब जाँच गर्न, गराउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निरीक्षण वा हिसाब जाँच गर्दा रजिष्ट्रारले माग गरेको जानकारी सम्बन्धित सहकारी संस्थाले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम निरीक्षण वा हिसाब जाँच गर्दा कुनै सहकारी संस्थाको काम कारबाही यो ऐन, यस ऐन

अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, मापदण्ड वा कार्यविधि बमोजिम भएको नपाइएमा रजिष्ट्रारले सम्बन्धित संस्थालाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ, र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु त्यस्तो संस्थाको कर्तव्य हुनेछ।

(४) सहकारी संस्थाको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा सम्बन्धित संघको प्रतिनिधि समेतलाई सहभागी गराउन सकिनेछ।

७६. छानबिन गर्न सक्ने: (१) कुनै सहकारी संस्थाको व्यावसायिक कारोबार सन्तोषजनक नभएको, सदस्यको हित विपरीत काम भएको वा सो संस्थाको उद्देश्य विपरीत कार्य गरेको भनी त्यस्तो संस्थाको कम्तीमा पाँच प्रतिशत सदस्यले छानबिनको लागि निवेदन दिएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो संस्थाको छानबिन गर्न, गराउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छानबिन गर्दा माग गरेको विवरण वा कागजात उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कर्तव्य हुनेछ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम गरिएको छानबिनको जानकारी सम्बन्धित सहकारी संस्थालाई लिखित रूपमा दिनु पर्नेछ।

७७. सहकारी संघ वा संस्थाको अनुगमन तथा निरीक्षण सम्बन्धी विशेष व्यवस्था: (१) सहकारी संस्था वा संघले अवलम्बन गर्ने अनुगमन प्रणाली सहकारी सम्बन्धी प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम संस्था वा संघको अनुगमन तथा निरीक्षण रजिष्ट्रारले आवश्यकता अनुसार नेपाल राष्ट्र बैंक,

प्रदेश सहकारी संघ, विषयगत सहकारी संघ, जिल्ला सहकारी संघ लगायतका अन्य निकायको सहयोग लिई गर्नेछ।

७८. मन्त्रालयले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने: (१) रजिष्ट्रारबाट कुनै सहकारी संस्थाको निरीक्षण नभएको वा त्यस्तो निरीक्षण प्रभावकारी नभएकोले सदस्यको हितमा प्रतिकूल असर परेको भनी कुनै स्रोतबाट जानकारी हुन आएमा मन्त्रालयले त्यस्तो संस्थाको अनुगमन तथा निरीक्षण गरी सम्बन्धित सहकारी संस्था र रजिष्ट्रारलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निर्देशन दिएमा त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित सहकारी संस्थाको कर्तव्य हुनेछ।

७९. संघले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नु पर्ने: (१) संघले आफ्ना सदस्यको काम कारबाहीको तोकिए बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गरी सोको प्रतिवेदन मन्त्रालय तथा रजिष्ट्रारलाई वार्षिक रुपमा दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा देहायका विवरणहरू समावेश गर्नु पर्नेछ:-

- (क) अनुगमन तथा निरीक्षण गरेको संस्था वा संघको विवरण,
- (ख) यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम र विनियमको पालनाको अवस्था,
- (ग) सदस्यले प्राप्त गरेको सेवा, सुविधाको अवस्था,
- (घ) संस्था वा संघको आर्थिक र वित्तीय अवस्था तथा कोषको परिचालन,

(ड) तोकिए बमोजिमका अन्य व्यवस्था ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम संघले अनुगमन गर्दा आफू मातहतका कुनै संस्था वा संघको काम कारबाहीमा कुनै त्रुटी फेला परेमा त्यस्तो त्रुटी सच्याउन सम्बन्धित संस्था वा संघलाई सुझाव वा निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो सुझाव वा निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित संस्था वा संघको कर्तव्य हुनेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम दिएको सुझाव वा निर्देशनको पालना नभएमा संघले रजिष्ट्रारसमक्ष कारबाहीको सिफारिस गर्नेछ ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम दिएको सुझाव वा निर्देशन सम्बन्धी विषय संघको वार्षिक प्रतिवेदनमा समेत उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।

८०. वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने: (१) रजिष्ट्रारले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र सहकारी संस्थाको अनुगमन तथा निरीक्षण सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन मन्त्रालयसमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदनमा देहायका विवरणहरू खुलाउनु पर्नेछ :-

(क) सञ्चालनमा रहेका सहकारी संस्थाको विवरण,

(ख) अनुगमन गरिएका सहकारी संस्थाको संख्या तथा आर्थिक कारोबारको विवरण,

(ग) सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्त र यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम तथा आन्तरिक कार्यविधिको पालनाको अवस्था,

- (घ) सहकारी संस्थाका सदस्यले प्राप्त गरेको सेवा सुविधा तथा सो को उपभोगको अवस्था,
- (ङ) सहकारी संस्थाको क्रियाकलापमा सदस्यको सहभागिताको स्तर अनुपात,
- (च) सहकारी संस्थालाई प्रचलित कानून बमोजिम प्रदान गरिएको वित्तीय अनुदान तथा छुट सुविधाको सदुपयोगिताको अवस्था,
- (छ) सहकारी संस्थाको आर्थिक क्रियाकलाप तथा वित्तीय अवस्था सम्बन्धी तोकिए बमोजिमका विवरण,
- (ज) सहकारी संस्थामा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको अवस्था,
- (झ) सहकारी संस्थामा सुशासन तथा जिम्मेवारीको अवस्था,
- (ञ) सहकारी संस्थामा रहेका कोषको विवरण,
- (ट) सहकारी संरक्षित पूँजी फिर्ता कोष वितरणको अवस्था,
- (ठ) सहकारीको नीति निर्माणमा सहयोग पुग्ने आवश्यक कुराहरू,
- (ड) सहकारी संस्थाको दर्ता, खारेजी तथा विघटन सम्बन्धी विवरण,
- (ढ) संस्था वा संघले सञ्चालन गरेको दफा १८ बमोजिमको कारोबार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजनाको विवरण,

(ण) तोकिए बमोजिमका अन्य विवरण ।

परिच्छेद-१६

समस्याग्रस्त संस्था वा संघ

८१. **संस्था वा संघ समस्याग्रस्त भएको घोषणा गर्न सकिने:** (१) यस ऐन बमोजिम गरिएको निरीक्षण तथा छानबिनबाट कुनै संस्था वा संघमा देहायको अवस्था विद्यमान रहेको देखिएमा रजिष्ट्रारले त्यस्तो संस्था वा संघलाई समस्याग्रस्त संस्था वा संघको रूपमा घोषणा गर्न मन्त्रालयसमक्ष सिफारिस गर्नु पर्नेछ:-

- (क) सदस्यको हित विपरीत हुने गरी कुनै कार्य गरेको,
- (ख) संस्था वा संघले पूरा गर्नु पर्ने वित्तीय दायित्व पूरा नगरेको वा भुक्तानी गर्नु पर्ने दायित्व भुक्तानी गर्न नसकेको वा भुक्तानी गर्न नसक्ने अवस्था भएको,
- (ग) सदस्यहरूको बचत निर्धारित शर्त बमोजिम फिर्ता गर्न नसकेको,
- (घ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम विपरीत हुने गरी संस्था वा संघ सञ्चालन गरेको,
- (ङ) संस्था वा संघ दामासाहीमा पर्न सक्ने अवस्थामा भएको वा गम्भीर आर्थिक कठिनाई परेको,
- (च) संस्था वा संघको उद्देश्य विपरीत कार्य गरेको,

(छ) संस्था वा संघ समस्याग्रस्त भएको भनी त्यस्तो संस्था वा संघका कम्तीमा पच्चीस जना सदस्यहरूले रजिष्ट्रारसमक्ष निवेदन दिएकोमा छानबिन गर्दा यस खण्ड बमोजिमको कुनै अवस्था विद्यमान भएको देखिएको।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस प्राप्त भएमा त्यस्तो संस्था वा संघलाई मन्त्रालयले समस्याग्रस्त संस्था वा संघ घोषणा गर्न सक्नेछ।

(३) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको मन्त्रालयले छानबिन गर्न, गराउन सक्नेछ।

८२. व्यवस्थापन समितिको गठन: (१) यस ऐन बमोजिम कुनै संस्था वा संघलाई समस्याग्रस्त संस्था वा संघ घोषणा गरिएकोमा त्यस्तो संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन तथा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी कार्य गर्न प्रदेश सरकारले देहाय बमोजिमको व्यवस्थापन समिति गठन गर्नेछ:-

(क) वरिष्ठ अधिवक्ता वा कानून र न्यायको क्षेत्रमा कम्तीमा पन्ध्र वर्ष अनुभव भई कम्तीमा रा.प.

द्वितीय श्रेणीबाट निवृत्त व्यक्ति मध्येबाट नियुक्त

-अध्यक्ष

(ख) निजामती सेवाको कम्तीमा रा.प. द्वितीय श्रेणी वा

सो सरहको पदमा काम गरेका व्यक्ति मध्येबाट

मनोनीत एक जना

-सदस्य

(ग) प्रतिनिधी, प्रदेश सहकारी संघले तोकेको सञ्चालक

एक जना

-सदस्य

(घ) सहकारी क्षेत्रका विज्ञमध्येबाट कम्तीमा एकजना महिला सहित मनोनीत दुई जना -सदस्य

(ङ) बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको कम्तीमा आठौं तह वा सो सरहको पदमा वा चार्टर एकाउण्टेण्ट भई बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको सुपरीवेक्षण क्षेत्रमा कम्तीमा तीन वर्ष काम गरेका व्यक्तिमध्येबाट मनोनीत गरेको एक जना -सदस्य

(च) रा.प. तृतीय श्रेणीको अधिकृत -सदस्य सचिव

(२) व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष र सदस्यको पदावधि नियुक्तिको मितिले बढीमा दुई वर्षको हुनेछ र प्रदेश सरकारले आवश्यकता अनुसार निजहरूको पदावधि बढीमा दुई वर्ष थप गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष वा सदस्यको कार्य सम्पादन सन्तोषजनक नरहेमा प्रदेश सरकारले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष वा सदस्यलाई पदबाट हटाउनु अघि निजलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका दिनु पर्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम रिक्त हुन आएको व्यवस्थापन समितिको कुनै पदमा प्रदेश सरकारले उपदफा (२) को अधिनमा रही पूर्ति गर्नेछ।

(६) व्यवस्थापन समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

८३. व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको साधारण सभा, समिति तथा लेखा सुपरीवेक्षण समितिले यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम बमोजिम प्रयोग गर्न पाउने सम्पूर्ण अधिकार प्रयोग गर्ने,
- (ख) समस्याग्रस्त संस्था वा संघका समितिको सदस्य, निजका परिवार, नातेदार, संस्थाका कर्मचारी, संस्था वा संघसँग सम्बन्धित अन्य संस्था, संघ वा कम्पनीका कर्मचारी, सम्बद्ध तथ्यको जानकारी भएका वा मिलेमतोबाट कारोबार गरिरहेका अन्य व्यक्ति वा संस्था लगायत व्यवस्थापन समितिले आवश्यक ठानेका व्यक्तिलाई व्यवस्थापन समितिमा उपस्थित गराउने, सोधपुछ गर्ने, बयान लिने, आवश्यक कागजात पेश गर्न लगाउने,
- (ग) समस्याग्रस्त संस्था वा संघ सम्पत्ति तथा दायित्वको यकिन विवरण र तथ्याङ्क सङ्कलन गरी अध्ययन, विश्लेषण, लेखाजोखा र मूल्याङ्कन गर्ने,
- (घ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति जिम्मा लिने,
- (ङ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको काम कारबाही सम्बन्धी निर्णय तथा अभिलेख लगायतको सम्पूर्ण व्यवस्थापन आफ्नो नियन्त्रणमा लिने,

- (च) समस्याग्रस्त संस्था वा संघले असूल गर्नु पर्ने ऋण, बाँकी बक्यौता तथा अन्य रकम यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गरी असूल गर्ने,
- (छ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको धितोमा रहेको सम्पत्ति आवश्यकता अनुसार यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम बमोजिम लिलाम बिक्री गर्ने,
- (ज) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति बिक्री गर्ने, उपयोग गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- (झ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघका सदस्य तथा बचतकर्ताको बचत तथा शेयर रकम सम्बन्धी अभिलेख तयार गर्ने,
- (ञ) सदस्य तथा बचतकर्ताको बचत फिर्ता वा भुक्तानी दिने,
- (ट) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन तथा दायित्व भुक्तानी गर्नको लागि यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम लिक्विडिटरलाई भएको सबै अधिकार प्रयोग गर्ने,
- (ठ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सञ्चालक, कर्मचारी वा निजका परिवारको सदस्यले बचतकर्ताको बचत पूरै वा आंशिक रूपमा कुनै कम्पनी, संस्था वा आर्थिक कारोबार वा व्यवसायमा प्रयोग गरेको पाइएमा त्यसरी प्रयोग भएको रकम वा सोबाट

बढे बढाएको सम्पत्ति कब्जामा लिने र सो सम्पत्तिमध्येबाट बचतकर्ताको बचत भरी भराउ गर्न लिलाम बिक्री वा असूल उपर सम्बन्धी आवश्यक कारवाही गर्ने,

- (ङ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको तर्फबाट कानूनी प्रतिरक्षा गर्ने,
- (ढ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सञ्चालक र कर्मचारी वा निजहरूका परिवारका सदस्य वा अन्य व्यक्तिको नाममा राखेको संस्था वा संघको चल अचल सम्पत्ति वा संस्था वा संघको सम्पत्तिबाट खरिद गरेको अचल सम्पत्ति कब्जामा लिई त्यस्तो सम्पत्ति लिलाम बिक्री समेत गरी बचतकर्तालाई फिर्ता दिलाउने काम गर्ने।

८४. लगत तयार गर्ने: दफा ८३ को प्रयोजनको लागि व्यवस्थापन समितिले देहाय बमोजिमको लगत तयार गर्नेछः-

- (क) समस्याग्रस्त संस्था वा संघका सदस्य, बचतकर्ता, ऋणी वा संस्था वा संघले भुक्तानी दिनु पर्ने व्यक्ति वा संस्थाहरूको नाम नामेशीको,
- (ख) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको नाममा रहेको वा लगानी गरेको अपार्टमेन्ट लगायतका अचल सम्पत्तिको,
- (ग) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको समितिको सदस्य, कर्मचारी वा निजको परिवारको वा नाता सम्बन्ध भएको व्यक्तिका नाममा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको

खातामा रहेका नगद, सुन चाँदी तथा शेयर लगानीको,

(घ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघले ऋण प्राप्त गर्नका लागि धितोमा राखेका जग्गा जमिन र भवनको,

(ङ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको स्वदेश तथा विदेशका जुनसुकै स्थानमा रहेका चल तथा अचल सम्पत्तिको ।

८५. दायित्व भुक्तानी गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था:(१) व्यवस्थापन समितिले समस्याग्रस्त संस्था वा संघको दायित्व भुक्तानी गर्नको लागि देहायको प्राथमिकता कायम गर्नु पर्नेछः-

(क) बचत जम्मा गर्दाका बखत निर्धारित शर्त बमोजिम सदस्यलाई बचत भुक्तानी,

(ख) त्यस्तो संस्था वा संघको जायजेथा वा दफा ८३ को खण्ड (ठ) बमोजिमको सम्पत्ति सरकारी बाँकी बक्यौता वा कुनै हकदावी भएमा त्यस्तो बाँकी बक्यौता वा हकदावीको रकम भुक्तानी,

(ग) समस्याग्रस्त संस्था वा संघलाई अपार्टमेन्ट वा जग्गाको लागि अग्रिम रूपमा रकम बुझाउने व्यक्तिहरूको भुक्तानी,

(घ) समस्याग्रस्त संस्था वा संघका साहुहरूलाई रकम भुक्तानी ।

(२) यस दफा बमोजिम समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पूर्ण दायित्व भुक्तानी गर्नको लागि त्यस्तो संस्था वा संघको सम्पत्तिले नखामेमा व्यवस्थापन समितिले सदस्यको बचत फिर्ता

- तथा अन्य दायित्व भुक्तानी गर्दा दामासाहीको दरले गर्न सक्नेछ। त्यसरी सदस्यको बचत फिर्ता गर्दा व्यवस्थापन समितिले तोकेका साना बचतकर्तालाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ।
८६. **अधिकार सुम्पन सक्ने:** व्यवस्थापन समितिले समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन गर्दा आफूलाई प्राप्त अधिकार व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष, सदस्य वा कुनै सरकारी कर्मचारीले प्रयोग तथा पालन गर्न पाउने गरी सुम्पन सक्नेछ।
८७. **संस्था वा संघको सम्पत्तिबाट व्यहोरिने:** समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन गर्ने सिलसिलामा लाग्ने खर्च त्यस्तो संस्था वा संघको सम्पत्तिबाट तत्काल व्यहोर्न नसकिने भएमा सो प्रयोजनको लागि प्रदेश सरकारले रकम उपलब्ध गराउन सक्नेछ।
८८. **अधिकार स्वतः निलम्बन हुने:** (१) यस ऐन बमोजिम व्यवस्थापन समिति गठन भएको मितिदेखि समस्याग्रस्त संस्था वा संघको समिति, व्यवस्थापक तथा कर्मचारीको अधिकार व्यवस्थापन समितिले कार्य प्रारम्भ गरेपछि स्वतः निलम्बन हुनेछ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन तथा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी कार्य गर्नको लागि त्यस्तो संस्था वा संघको समितिको सदस्य, व्यवस्थापक तथा कर्मचारीको निलम्बन फुकुवा गरी व्यवस्थापन समितिले काममा खटाउन सक्नेछ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम व्यवस्थापन समितिले काममा खटाएकोमा सो बमोजिमको जिम्मेवारी पूरा गर्नु सम्बन्धित व्यक्तिको कर्तव्य हुनेछ।

८९. दावी पेश गर्न सूचना दिनु पर्ने: व्यवस्थापन समितिले कार्य प्रारम्भ गरेपछि समस्याग्रस्त संस्था वा संघका सदस्य, बचतकर्ता तथा साहुहरूलाई आफूले पाउनु पर्ने रकमको दावी पेश गर्न राष्ट्रियस्तरको दैनिक पत्रिकामा कम्तीमा पन्ध्र दिनको समयवधि दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।
९०. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्ने: व्यवस्थापन समितिले कार्य प्रारम्भ गरेको मितिले छ महिनाभित्र त्यस्तो समस्याग्रस्त संस्था वा संघको लेखापरीक्षण गरी सो को प्रतिवेदन तयार गरी सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ।
९१. उपचारात्मक कार्य गर्न सक्ने: यस ऐन बमोजिम भएको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको आधारमा समस्याग्रस्त संस्था वा संघ पुनः सञ्चालन हुन सक्छ भन्ने आधार र कारण भएमा व्यवस्थापन समितिले देहायका उपचारात्मक कार्यहरू गर्न सक्नेछ :-
- (क) समितिलाई व्यवस्थापन वा काम कारोबार सञ्चालन गर्न आदेश दिने,
 - (ख) सम्बन्धित संस्था वा संघका शेयर सदस्यहरूमध्येबाट अन्तरिम समितिको गठन गरी व्यवस्थापन वा काम कारोबार सञ्चालन गर्न लगाउने,
 - (ग) समिति विघटन गरी त्यस्तो संस्था वा संघको साधारण सभा बोलाई सो को व्यवस्थापन वा काम कारोबार सञ्चालन गर्न नयाँ समितिको गठन गर्ने वा गराउने,
 - (घ) सम्बन्धित संस्था वा संघ सदस्य रहेको केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघ वा राष्ट्रिय सहकारी महासंघले समस्याग्रस्त संघ वा संस्थाको पुनःसञ्चालनको

विश्वसनीय कार्ययोजना पेश गरी पुनःसञ्चालनको जिम्मेवारी लिन चाहेमा तोकिए बमोजिमको शर्त बन्देज सहित त्यस्तो जिम्मेवारी दिने,

(ङ) व्यवस्थापन समितिले उपयुक्त देखेको अन्य सुधारात्मक र उपचारात्मक उपाय अवलम्बन गर्ने।

१२. व्यवस्थापन समितिले लेखी पठाउन सक्ने: (१) व्यवस्थापन समितिले समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन वा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी कार्य गर्ने सिलसिलामा देहायको कार्य गर्न सम्बन्धित निकायसमक्ष लेखी पठाउन सक्नेछः-

(क) समितिको सदस्य, व्यवस्थापक तथा कर्मचारी वा निजका परिवारको सदस्य वा संस्था वा संघको कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थामा भएको आर्थिक कारोबार वा खाता वा अन्य चल अचल सम्पत्ति रोक्का राख्न,

(ख) समितिको सदस्य, व्यवस्थापक वा कर्मचारीलाई राहदानी जारी नगर्न वा जारी भई सकेको भए सो राहदानी रोक्का राख्न,

(ग) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको ऋण नतिर्ने सदस्य वा व्यक्तिको नाम कालो सूचीमा समावेश गर्न।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लेखी आएमा सम्बन्धित निकायले सो बमोजिम गरी गराई सो को जानकारी व्यवस्थापन समितिलाई दिनु पर्नेछ।

९३. सिफारिस गर्न सक्ने: (१) समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन वा दायित्व भुक्तानीको काम कारबाहीमा सहयोग नगर्ने वा त्यस्तो काम कारबाहीमा अवरोध सिर्जना गर्ने कुनै निकायको पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई विभागीय कारबाही वा अन्य आवश्यक कारबाही गर्न व्यवस्थापन समितिले सम्बन्धित निकायसमक्ष सिफारिस गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सिफारिस प्राप्त भएमा अख्तियारवालाले त्यस्तो पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई प्रचलित कानून बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी विभागीय वा अन्य आवश्यक कारबाही गर्नु पर्नेछ।

(३) व्यवस्थापन समितिले समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन वा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी काम कारबाही गर्दा दफा ९९ बमोजिमको कसूर भएको विश्वास गर्नु पर्ने मनासिब आधार देखिएमा यस ऐन बमोजिम अनुसन्धान तहकिकात गरी मुद्दा दायर गर्न अधिकार प्राप्त निकायसमक्ष लेखी पठाउनेछ।

९४. प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने: व्यवस्थापन समितिले समस्याग्रस्त संस्था वा संघको सम्पत्ति व्यवस्थापन वा दायित्व भुक्तानी सम्बन्धी कार्य सम्पन्न गरेको एक महिनाभित्र देहायका विवरणहरू खुलाई मन्त्रालय समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ:-

(क) सदस्यको बचत रकम फिर्ता,

(ख) भुक्तानी भएको दायित्व,

(ग) बाँकी रहेको सम्पत्ति तथा दायित्व सम्बन्धी विस्तृत विवरण,

(घ) संस्था वा संघको सञ्चालन सम्बन्धमा नेपाल सरकारले
अवलम्बन गर्नु पर्ने नीति सम्बन्धी सुझाव,

(ङ) व्यवस्थापन समितिले उपयुक्त देखेको अन्य विवरण।

९५. व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष तथा सदस्यको सेवा शर्तः (१)
व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष तथा सदस्य पूरा समय काम गर्ने
पदाधिकारी हुनेछन्।

(२) व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष तथा सदस्यको
पारिश्रमिक र सुविधा प्रदेश सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ।

(३) व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष र सदस्यले आफ्नो
पदीय कर्तव्य पालनाको सिलसिलामा थाहा पाएको कुनै पनि सूचना
वा जानकारी अनधिकृत व्यक्तिलाई दिनु हुँदैन।

९६. सहयोग माग गर्न सक्नेः (१) व्यवस्थापन समितिले आफ्नो काम,
कर्तव्य र अधिकार प्रयोग गर्दा आवश्यकता अनुसार अन्य
निकायको सहयोग माग गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम व्यवस्थापन समितिले माग
गरेको सहयोग उपलब्ध गराउनु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ।

(३) व्यवस्थापन समितिले समस्याग्रस्त संस्था वा संघको
सम्पत्ति व्यवस्थापन वा दायित्व भुक्तानी गर्दा सम्बन्धित
निकायहरूसँग समन्वय गरी आफ्नो काम कारबाही अगाडि
बढाउन सक्नेछ।

९७. विशेषज्ञ सेवा लिन सक्नेः (१) व्यवस्थापन समितिले आवश्यकता
अनुसार सम्बन्धित विषयका प्राविधिक वा विशेषज्ञको सेवा लिन
सक्नेछ।

(२) प्राविधिक वा विशेषज्ञको सेवा लिए वापत व्यवस्थापन समितिले सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी पारिश्रमिक तथा सुविधा प्रदान गर्न सक्नेछ।

९८. व्यवस्थापन समितिका कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्था: मन्त्रालयले व्यवस्थापन समितिको सचिवालयको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति लगायत भौतिक स्रोत साधन उपलब्ध गराउनेछ।

परिच्छेद-१७

कसूर, सजाय तथा पुनरावेदन

९९. कसूर: कसैले देहायको कुनै कार्य गरेमा यस ऐन अन्तर्गतको कसूर गरेको मानिनेछ:-

- (क) दर्ता नगरी वा खारेज भएको सहकारी संस्था सञ्चालन गरेमा वा कुनै व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीले आफ्नो नाममा सहकारी शब्द वा सो शब्दको अंग्रेजी रूपान्तरण राखी कुनै कारोबार, व्यवसाय, सेवा प्रवाह वा अन्य कुनै कार्य गरेमा,
- (ख) सदस्यको बचत यस ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम बमोजिम बाहेक अन्य कुनै पनि प्रयोजनको लागि प्रयोग गरेमा,
- (ग) तोकिएको भन्दा बढी रकम ऋण प्रदान गर्दा जमानत वा सुरक्षण नराखी ऋण प्रदान गरेमा,
- (घ) समितिको सदस्य, व्यवस्थापक वा कर्मचारीले सहकारी संस्थाको सम्पत्ति, बचत वा शेयर रकम हिनामिना गरेमा,

- (ड) ऋण असूल हुन नसक्ने गरी समितिका कुनै सदस्य, निजको नातेदार वा अन्य व्यक्ति वा कर्मचारीलाई ऋण दिई रकम हिनामिना गरेमा,
- (च) समितिका कुनै सदस्यले एकलै वा अन्य सदस्यको मिलेमतोमा सहकारी संस्थाको शेयर वा बचत रकम आफू खुसी परिचालन गरी सहकारी संस्थालाई हानी नोक्सानी पुर्याएमा,
- (छ) झुट्टा वा गलत विवरण पेश गरी कर्जा लिएमा, राखेको धितो कच्चा भएमा वा ऋण हिनामिना गरेमा,
- (ज) सहकारी संस्थाले यस ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम विपरीत लगानी गरेमा वा लगानी गर्ने उद्देश्यले रकम उठाएमा,
- (झ) कृत्रिम व्यवसाय खडा गरी वा गराई ऋण लिएमा वा दिएमा,
- (ञ) धितोको अस्वभाविक रूपमा बढी मूल्याङ्कन गरी ऋण लिएमा वा दिएमा,
- (ट) झुट्टा विवरणको आधारमा परियोजनाको लागत अस्वभाविक रूपमा बढाई बढी ऋण लिएमा वा दिएमा,
- (ठ) कुनै व्यक्ति वा सहकारी संस्थालाई एक पटक दिइसकेको सुरक्षण रीतपूर्वक फुकुवा नभई वा सो सुरक्षण अन्य संस्थामा राखी पुनः ऋण लिए वा दिएमा,

- (ड) सहकारी संस्थाबाट जुन प्रयोजनको लागि ऋण सुविधा लिएको हो सोही प्रयोजनमा नलगाई अन्यत्र प्रयोग गरे वा गराएमा,
- (ढ) सहकारी संस्थाको कुनै कागजात वा खातामा लेखिएको कुरा कुनै तरिकाले हटाई वा उडाई अर्कै अर्थ निस्कने व्यहोरा पारी मिलाई लेखे वा अर्को भिन्नै श्रेस्ता राखे जस्ता काम गरे बापत आफूलाई वा अरु कसैलाई फाइदा वा हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले कित्ते गर्न वा अर्काको हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले नगरे वा नभएको झुठ्टा कुरा गरे वा भएको हो भनी वा मिति, अंक वा व्यहोरा फरक पारी सहिछाप गरी गराई कागजात बनाई वा बनाउन लगाई जालसाजी गरे वा गराएमा,
- (ण) ऋणको धितो स्वरूप राखिने चल अचल सम्पत्ति लिलाम बिक्री वा अन्य प्रयोजनको लागि मूल्याङ्कन गर्दा मूल्याङ्कनकर्ताले बढी, कम वा गलत मूल्याङ्कन गरी सहकारी संस्थालाई हानी नोक्सानी पुर्याउने कार्य गरे वा गराएमा,
- (त) सहकारी संस्थालाई हानी नोक्सानी पुर्याउने उद्देश्यले कसैले कुनै काम गराउन वा नगराउन, मोलाहिजा गर्न वा गराउन, कुनै किसिमको रकम लिन वा दिन, दान, दातव्य, उपहार वा चन्दा लिन वा दिन, गलत लिखत तयार गर्न वा गराउन, अनुवाद गर्न वा

गराउन वा गैर कानूनी लाभ वा हानी पुर्याउने बदनियतले कुनै कार्य गरे वा गराएमा,

(थ) कुनै सहकारी संस्था वा सो को सदस्य वा बचतकर्ता वा तीमध्ये कसैलाई हानी नोक्सानी पुग्ने गरी लेखा परीक्षण गरेको झुट्टो प्रतिवेदन पारेमा वा पार्न लगाएमा ।

१००. **सजाय:** (१) कसैले दफा ९९ बमोजिमको कसूर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछः-

(क) खण्ड (क), (ग), (ड) र (थ) को कसूरमा एक वर्षसम्म कैद र एकलाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(ख) खण्ड (ठ) को कसूरमा दुई वर्षसम्म कैद र दुई लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(ग) खण्ड (ख) को कसूरमा बिगो बराबरको रकम जरिवाना गरी तीन वर्षसम्म कैद,

(घ) खण्ड (घ), (ड), (च), (छ), (ज), (झ), (ञ), (ट), (ण) र (त) को कसूरमा बिगो भराई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी देहाय बमोजिमको कैद हुनेछः-

(१) दश लाखसम्म बिगो भए एक वर्षसम्म कैद,

(२) दश लाख रुपैयाँभन्दा बढी पचास लाख रुपैयाँसम्म बिगो भए दुई वर्षदिखि तीन वर्षसम्म कैद,

- (३) पचास लाख रुपैयाँभन्दा बढी एक करोड रुपैयाँसम्म बिगो भए तीन वर्षदिखि चार वर्षसम्म कैद,
- (४) एक करोड रुपैयाँभन्दा बढी दश करोड रुपैयाँसम्म बिगो भए चार वर्षदिखि छ वर्षसम्म कैद,
- (५) दश करोड रुपैयाँभन्दा बढी एक अर्ब रुपैयाँसम्म बिगो भए छ वर्षदिखि आठ वर्षसम्म कैद,
- (६) एक अर्ब रुपैयाँभन्दा बढी जतिसुकै रुपैयाँ बिगो भएपनि आठ वर्षदिखि दश वर्षसम्म कैद,

(ङ) खण्ड (ढ) को कसूरमा दश वर्षसम्म कैद,

(२) दफा ९९ को कसूर गर्न उद्योग गर्ने वा त्यस्तो कसूर गर्न मद्दत पुर्याउने व्यक्तिलाई मुख्य कसूरदारलाई हुने सजायको आधा सजाय हुनेछ।

(३) दफा ९९ को कसूर गर्ने वा त्यस्तो कसूर गर्न मद्दत पुर्याउने कुनै निकाय वा संघ संस्था भए त्यस्तो निकाय वा संघसंस्थाको प्रमुख कार्यकारी वा पदाधिकारी वा कार्यकारी हैसियतमा कार्य सम्पादन गर्ने व्यक्तिलाई यस ऐन बमोजिम हुने सजाय हुनेछ।

(४) कसैको उजुरी परी वा सहकारी संस्थाको निरीक्षण अनुगमन वा हिसाब किताबको जाँच गर्दा वा अन्य कुनै व्यहोराबाट कसैले देहायको कुनै कार्य गरेको पाइएमा रजिष्ट्रार वा

रजिष्ट्रारबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गाम्भीर्यताको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई पाँच लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नेछः-

- (क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम विपरीत सदस्यसँग व्याज लिएमा,
- (ख) सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने बचत र ऋणको व्याजदर बीचको अन्तर छ प्रतिशतभन्दा बढी कायम गरेमा,
- (ग) सहकारी संस्थाले प्रदान गरेको ऋणमा लाग्ने व्याजलाई मूल कर्जामा पूँजीकृत गरी सो को आधारमा व्याज लगाएमा,
- (घ) कुनै सदस्यलाई आफ्नो पूँजी कोषको तोकिए बमोजिमको प्रतिशतभन्दा बढी हुने गरी ऋण प्रदान गरेमा,
- (ङ) संस्था दर्ता गर्दाको बखतका सदस्य बाहेक अन्य सदस्यलाई सदस्यता प्राप्त गरेको तीन महिना अवधि व्यतित नभई ऋण लगानी गरेमा,
- (च) प्राथमिक पूँजी कोषको पन्ध्र गुणाभन्दा बढी हुने गरी बचत संकलन गरेमा,
- (छ) शेयर पूँजीको अठार प्रतिशतभन्दा बढी शेयर लाभांश वितरण गरेमा,

(ज) सहकारी संस्थाले आफ्नो कार्यक्षेत्र बाहिर गई कारोबार गरेमा वा गैर सदस्यसँग कारोबार गरेमा,

(झ) सहकारी संस्थाले यो ऐन विपरीत कृत्रिम व्यक्तिलाई आफ्नो सदस्यता दिएमा ।

(५) उपदफा (४) मा लेखिएको व्यहोराबाट कसैले देहायको कुनै कार्य गरेको पाइएमा रजिष्ट्रार वा रजिष्ट्रारबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले त्यस्तो कार्यको प्रकृति र गाम्भीर्यताको आधारमा त्यस्तो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछः-

(क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दिएको कुनै निर्देशन वा तोकिएको मापदण्डको पालना नगरेमा,

(ख) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम दिनुपर्ने कुनै विवरण, कागजात, प्रतिवेदन, सूचना वा जानकारी नदिएमा,

(ग) यस ऐन बमोजिम निर्वाचन नगरी समिति तथा लेखा सुपरीवेक्षण समितिका पदाधिकारीहरू आफूखुशी परिवर्तन गरेमा,

(घ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरीत अन्य कार्य गरेमा ।

(६) उपदफा (४) वा (५) बमोजिमको जरिवाना गर्नु अघि रजिष्ट्रार वा रजिष्ट्रारबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले सम्बन्धित

व्यक्ति वा सहकारी संस्थालाई सफाई पेश गर्न कम्तीमा पन्ध्र दिनको समयावधि दिनु पर्नेछ।

१०१. रोक्का राख्ने: (१) रजिष्ट्रारले सम्बन्धित सहकारी संस्थालाई दफा १०० को उपदफा (४) बमोजिम जरिबाना गर्नुका अतिरिक्त तीन महिनासम्म त्यस्तो सहकारी संस्थाको कारोबार, सम्पत्ति तथा बैंक खाता रोक्का राख्ने तथा सम्पत्ति रोक्का राख्न सम्बन्धित निकायलाई सिफारिस गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस प्राप्त भएमा त्यस्तो सहकारी संस्थाको कारोबार, सम्पत्ति वा बैंक खाता रोक्का राखी सोको जानकारी रजिष्ट्रारलाई दिनु पर्नेछ।

१०२. दोब्बर जरिबाना हुने: दफा १०० को उपदफा (४) बमोजिम जरिबाना भएको व्यक्ति वा सहकारी संस्थाले पुनः सोही कसूर गरेमा त्यस्तो व्यक्ति वा सहकारी संस्थालाई रजिष्ट्रारले दोस्रो पटकदेखि प्रत्येक पटकको लागि दोब्बर जरिबाना गर्नेछ।

१०३. पुनरावेदन गर्न सक्ने: (१) दफा १३ बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता गर्न अस्वीकार गरेको वा दफा ७० बमोजिम सहकारी संस्था दर्ता खारेज गरेकोमा चित्त नबुझ्नेले सो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतीस दिन भित्र रजिष्ट्रारको निर्णय उपर मन्त्रालयको सचिव समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ।

(२) दफा १०० बमोजिमको जरिबाना र सजायमा चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतीस दिनभित्र देहाय बमोजिम पुनरावेदन गर्न सक्नेछ:-

(क) रजिष्ट्रारबाट अधिकार प्राप्त अधिकारीले गरेको निर्णय उपर सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा,

(ख) रजिष्टारले गरेको निर्णय उपर सम्बन्धित उच्च अदालतमा ।

१०४. अनुसन्धानको लागि लेखी पठाउन सक्ने: रजिष्टार वा मन्त्रालयले यस ऐन बमोजिम आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकारको पालना गर्दा कसैले सहकारी सम्बन्धी प्रदेश कानून बमोजिमको कसूर गरेको पाइएमा त्यस्तो कसूरका सम्बन्धमा यो कानून बमोजिम अनुसन्धान गर्नको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद-१८

विविध

१०५. मताधिकारको प्रयोग: (१) कुनै सदस्यले सहकारी संस्थाको जतिसुकै शेयर खरिद गरेको भए तापनि सम्बन्धित संस्थाको कार्य सञ्चालनमा एक सदस्य एक मतको आधारमा आफ्नो मताधिकारको प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संघको हकमा साधारण सभामा भाग लिने प्रयोजनको लागि तोकिए बमोजिम एकभन्दा बढी प्रतिनिधि पठाउन सकिनेछ र प्रतिनिधि पठाउने सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एक संस्था वा संघबाट सम्बन्धित संघको समिति वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिमा एकभन्दा बढी व्यक्ति निर्वाचित हुन सक्ने छैन ।

१०६. सामाजिक परीक्षण गराउन सक्ने: (१) सहकारी संस्थाले सामाजिक परीक्षण गराउन सक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम भएको सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदन छलफलको लागि साधारण सभासमक्ष पेश गर्नेछ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम पेश भएको सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन छलफल गरी साधारण सभाले आवश्यकता अनुसार समितिलाई निर्देशन दिन सक्नेछ।
- (४) यस दफा बमोजिमको सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदनको एक प्रति सम्बन्धित सहकारी संस्थाले रजिष्टारसमक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।
१०७. आर्थिक सहयोग गर्ने: सहकारी संस्थाले शिक्षा, स्वास्थ्य, वातावरण संरक्षण, मानवीय सहायता सम्बन्धित आर्थिक सहयोग विनियममा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ।
१०८. अन्तर सहकारी कारोबार गर्न सक्ने: यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सहकारी संस्थाहरूले एक आपसमा अन्तर सहकारी कारोबार गर्न सक्नेछन्।
१०९. ठेक्कापट्टा दिन नहुने: सहकारी संस्थाले आफ्नो समितिको कुनै सञ्चालक वा लेखा सुपरीवेक्षण समितिको संयोजक वा सदस्य वा आफ्नो कर्मचारीलाई ठेक्कापट्टा दिन हुँदैन।
११०. विवाद समाधान: सहकारी संस्थाका बीच कुनै विवाद उत्पन्न भएमा सो विवाद निरूपणका लागि तोकिए बमोजिम विवाद निरूपण समितिको गठन गर्न सकिनेछ।
१११. विभागीय कारबाही हुने: यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा उल्लिखित अधिकारको बदनियतपूर्ण प्रयोग गर्ने कर्मचारीलाई प्रदेश कानून बमोजिम विभागीय कारबाही हुनेछ।

११२. सरकारी बाँकी सरह असूल उपर हुने: कुनै सहकारी संस्थाले प्राप्त गरेको सरकारी अनुदान वा कुनै सेवा सुविधा दुरूपयोग गरेको पाइएमा प्रदेश कानून बमोजिम सरकारी बाँकी सरह असूल उपर गरिनेछ।
११३. संघीय कानून बमोजिम हुने: यस ऐनमा संघीय कानून बमोजिम हुने भनी अन्यत्र उल्लेख भएका व्यवस्थाका अतिरिक्त देहायका विषयहरू सहकारी सम्बन्धी प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछन्:-
- (क) सहकारी संस्थालाई प्राप्त हुने छुट, सुविधा र सहूलियत सम्बन्धी,
 - (ख) कालो सूचीमा राख्ने सम्बन्धी,
 - (ग) कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धी,
 - (घ) संस्थाले आपसी सुरक्षण सेवा सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी,
 - (ङ) स्थिरीकरण कोषमा सहभागी हुने सम्बन्धी।
११४. कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित ऐन लागू नहुने: यस ऐन अन्तर्गत दर्ता भएको सहकारी संस्थाको हकमा कम्पनी सम्बन्धी प्रचलित ऐन लागू हुने छैन।
११५. प्रचलित कानून बमोजिम कारबाही गर्न बाधा नपर्ने: यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले कुनै व्यक्ति उपर प्रचलित कानून बमोजिम अदालतमा मुद्दा चलाउन बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन।
११६. सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको पालना गर्नु पर्ने: सहकारी संस्थाले सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी संघीय कानूनको व्यवस्थाका साथै तत्सम्बन्धमा नेपाल सरकारले

- जारी गरेको मापदण्ड र नेपाल राष्ट्र बैंकको वित्तीय जानकारी इकाईबाट जारी भएका निर्देशिकाहरूको पालना गर्नु पर्नेछ।
११७. साझेदारी गर्न सक्ने: सहकारी मार्फत आर्थिक समृद्धि प्राप्त गर्न दुई वा दुईभन्दा बढी संस्था वा संघहरूले सरकारी (प्रदेश, स्थानीय सरकार) व्यक्ति र निजी (कम्पनीहरू) समेतको संयुक्त, साझेदारीमा आफ्नो उत्पादन, प्रशोधन, बजारीकरणको लागि यस ऐनको अधिनमा रही व्यवसाय, उद्योग, परियोजना सञ्चालन गर्न सक्नेछन्।
११८. कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने: प्रदेश सरकारले सहकारी संस्थाको प्रवर्द्धन तथा क्षमता विकास गर्नको लागि आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ।
११९. वित्तीय सेवा पुर्याउनु पर्ने: विषयगत वा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्थाहरूले समुदायमा आधारित र आर्थिक पारदर्शिता कायम गर्नुका साथै उत्पादनमुखी वा उत्पादनमूलक संस्थालाई वित्तीय सेवा पुर्याउनु पर्नेछ।
१२०. प्रदेश सहकारी विकास बोर्डको गठन: (१) सहकारी क्षेत्रको विकास, व्यवस्थापन, प्रवर्द्धन र सम्बर्द्धन कार्यहरूको लागि देहायका पदाधिकारी रहने गरी प्रदेश स्तरमा एक प्रदेश सहकारी विकास बोर्ड रहनेछ:-
- (क) मन्त्री, भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
-अध्यक्ष
- (ख) प्रदेश सरकारबाट सहकारी क्षेत्रमा पन्ध्र वर्ष अनुभव प्राप्त व्यक्ति मध्येबाट मनोनीत एकजना
-उपाध्यक्ष

- (ग) सचिव, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
-सदस्य
- (घ) सचिव, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण
मन्त्रालय -सदस्य
- (ङ) सचिव, सामाजिक विकास मन्त्रालय -सदस्य
- (च) सचिव, भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी
मन्त्रालय -सदस्य
- (छ) अध्यक्ष, प्रदेश सहकारी संघ -सदस्य
- (ज) प्रतिनिधि, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग -सदस्य
- (झ) रजिष्ट्रार -सदस्य
- (ञ) प्रदेश विषयगत सहकारी संघका अध्यक्षहरु
मध्येबाट निर्वाचित एक जना -सदस्य
- (ट) जिल्ला सहकारी संघका अध्यक्षहरु मध्येबाट
निर्वाचित एक जना -सदस्य
- (ठ) प्रदेश सरकारबाट मनोनीत कम्तीमा दश वर्षसम्म
सहकारी क्षेत्रको नेतृत्व गरेका सहकारी सम्बन्धी
विज्ञ दुई जना महिला सहित तीन जना -सदस्य
- (ड) प्रदेश सरकारबाट मनोनीत स्नातकोत्तर उत्तीर्ण
भई सहकारी क्षेत्रमा कम्तीमा पाँच वर्ष अनुभव
भएको व्यक्ति -सदस्य सचिव

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ख) र (ङ) बमोजिमका
पदाधिकारीको पदावधि चार वर्षको र खण्ड (ज), (ट) र (ठ)
बमोजिमका सदस्यको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ।

(३) बोर्डको प्रमुख कार्यकारीको रूपमा उपाध्यक्ष रहनेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिमको बोर्डलाई आवश्यक पर्ने कर्मचारी प्रदेश सरकारको स्वीकृत दरबन्दी बमोजिम मन्त्रालयले व्यवस्था गर्नेछ।

(५) उपदफा (१) बमोजिम बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार लगायत अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१२१. सेवा सुविधा, काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) दफा १२० बमोजिमको उपाध्यक्षले प्रदेश सरकारको सचिव सरहको सुविधा र सदस्य सचिवले प्रदेश सरकारको उपसचिव सरहको सेवा सुविधा पाउनेछन्।

(२) उपाध्यक्ष र सदस्य सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१२२. पद रिक्त हुने अवस्था: देहायको अवस्थामा उपाध्यक्ष र सदस्य सचिवको पद रिक्त भएको मानिनेछ:-

(क) प्रदेश सरकारसमक्ष लिखित राजीनामा दिई स्वीकृत भएमा,

(ख) मन्त्रालयको सिफारिसमा प्रदेश सरकारले पदबाट हटाएमा,

(ग) निजको पदावधि पूरा भएमा,

(घ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी कसूरमा अदालतबाट कसूरदार ठहरिएमा,

(ङ) निजको मृत्यु भएमा।

१२३. कार्यालय: प्रदेश सहकारी विकास बोर्डको कार्यालय प्रदेश सरकारले तोकेको स्थानमा रहनेछ।
१२४. प्रतिवेदन: प्रदेश सहकारी विकास बोर्डले सम्पादन गरेका कार्यहरूको विवरण सहितको वार्षिक प्रतिवेदन मन्त्रालय मार्फत प्रदेश सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।
१२५. विभागको स्थापना: सहकारी संघ संस्थाहरूको नियमन र प्रवर्द्धनका लागि प्रदेश सरकारले प्रदेश सहकारी विभाग स्थापना गर्न सक्नेछ।
१२६. प्रदेश सहकारी प्रशिक्षालय स्थापना: प्रदेश सरकारले सहकारी सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालनका लागि प्रदेश सहकारी प्रशिक्षालय स्थापना गर्नेछ।
१२७. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारले नियमहरू बनाउन सक्नेछ।
१२८. मापदण्ड, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाउन सक्ने: यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको अधिनमा रही सहकारी संस्थाको दर्ता, सञ्चालन, निरीक्षण तथा अनुगमन लगायतका काम कारबाहीलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार मापदण्ड, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ।
१२९. यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिने: प्रचलित कानून बमोजिम व्यवस्था भई सहकारी सम्बन्धी काम कारबाही प्रदेश सरकारको अधिकारक्षेत्र भित्र पर्ने जति कुरामा यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिनेछ।

अनुसूची-१

(दफा ११ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

दर्ता दरखास्तको निवेदनको ढाँचा

श्री रजिष्ट्रारज्यू,

मिति:...../.../...

.....।

विषय : सहकारी संस्था दर्ता सम्बन्धमा।

महोदय,

हामी देहायका व्यक्तिहरू देहायको सहकारी संस्था दर्ता गरी पाउन तपसिल बमोजिमको विवरण तथा अन्य कागजात सहित प्रदेश सहकारी ऐन, २०७६ को दफा ११ को उपदफा (१) बमोजिम यो निवेदन पेश गरेका छौं। उद्देश्य अनुरूप संस्थाले तत्काल गर्ने कार्यहरूको योजना र प्रस्तावित संस्थाको विनियम दुई प्रति यसै साथ संलग्न राखी पेश गरेका छौं।

संस्था सम्बन्धी विवरण

(क) प्रस्तावित सहकारी संस्थाको नाम :

(ख) ठेगाना :

(ग) उद्देश्य :

(घ) मुख्य कार्य :

(ङ) कार्यक्षेत्र :

(च) दायित्व :

(छ) सदस्य संख्या :

(१) महिला जना

(२) पुरुष जना

(ज) प्राप्त शेयर पूँजीको रकम :

(झ) प्राप्त प्रवेश शुल्कको रकम :

अनुसूची-२
(दफा १२ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)
प्रदेश सरकार
३ नं. प्रदेश

..... मन्त्रालय

..... कार्यालय

.....

सहकारी संस्था दर्ता प्रमाण-पत्रको ढाँचा

दर्ता नं.:

दर्ता मिति:

..... प्रदेश सहकारी ऐन, २०७६ को दफा १२ को उपदफा (१)
बमोजिम लाई सीमित दायित्व भएको
सहकारी संस्था/संघ दर्ता गरी स्वीकृत विनियम सहित यो प्रमाण-पत्र प्रदान
गरिएको छ।

सहकारी संस्थाको वर्गीकरण :

दर्ता गर्ने अधिकारीको:

दस्तखत:

नाम:

दर्जा:

कार्यालयको छाप:

अनुसूची-३

(दफा १७ सँग सम्बन्धित)

सहकारी संस्थाको वर्गीकरण

- (क) उत्पादक तथा प्रशोधन सहकारी संस्था: कृषि (अन्नबाली, तेलहनबाली, मसलाबाली, दुग्ध, चिया, कफि, उखु, फलफूल, तरकारी, पशुपंक्षीपालन, माछा, दूध, मह आदि), जडिवुटी उद्योग, खानी, उर्जा, वन पैदावार आदि सम्बन्धी कार्य गर्ने संस्था।
- (ख) सेवा सहकारी संस्था: थोक तथा खुद्रा, बजार, भण्डारण, ढुवानी, यातायात, विज्ञ परामर्श सेवा, सञ्चार, पर्यटन, पूर्वाधार, प्रकाशन, विद्यालय, विश्वविद्यालय, प्राविधिक शिक्षालय, शिशु स्याहार केन्द्र, आदर निकेतन, तालीम तथा प्रशिक्षण, स्वास्थ्य सेवा, एम्बुलेन्स सेवा, आवास, होटल तथा रेष्टुराँ, ट्राभल, पार्क तथा उद्यान, सभास्थल, व्यायमशाला, सिँचाइ, विद्युत उत्पादन, प्रसारण र वितरण, खानेपानी, फोहोरमैला व्यवस्थापन, कवाडी सामग्री संकलन तथा बिक्री लगायतका कार्य गर्ने संस्था।
- (ग) वित्तीय सहकारी संस्था: सहकारी बैंक, बचत तथा ऋणको कारोबार, विप्रेषण सेवा तथा बीमा कारोबार गर्ने संस्था।
- (घ) श्रमिक सहकारी संस्था: श्रम तथा सीपमा आधारित श्रमिकहरूको स्वामित्वमा स्थापना भएको सहकारी संस्था।
- (ङ) बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था: दुई वा दुई भन्दा बढी विषयको कारोबार गर्ने सहकारी संस्था।

अनुसूची-४
(दफा ६३ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)
स्वघोषणापत्रको ढाँचा

लेखापरीक्षक म प्रमाण पत्र नं.
..... ले सहकारी संस्था लि.....
को आ.व को वार्षिक लेखापरीक्षण गर्न र लेखा परीक्षकमा
नियुक्ति हुन सहकारी ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम योग्य रहेको
स्वघोषणा गरी यो स्वघोषणा पत्र संस्था लि
..... मा पेश गर्दछु।

लेखा परीक्षक श्री.....

दस्तखत:

प्र.प.नं.:

छाप:

प्रमाणीकरण मिति: २०७६।०२।१३

आज्ञाले,
राजकुमार श्रेष्ठ
प्रदेश सरकारको सचिव